BESA A FEA

E

ЄQIΠƐTARƐVET TƐ VJETƐR

ΠREJ

A. Siljanit

Єqipεja

O Єqipetar, o zoqt ε mî,
Diftonim, sε duε te dî:
Πersε grindi ne mεst' juεj
Πersε fali mε ɒûh t' huεj?

Zoti

Πsε s' baεkohi ô! te mjεr
Πo hεcni si đεn te vdjεr?
Lini bês ε fê m' ŋi ân
Sε Єkipnia per jû qân.

Єqipenia

Πer jû o t' mjεr kam munduεt,
Πo ju farε me haruεt,
U bên pεsqint vjεt po đuεj
Qe punoni per te huεj.

SOFJƐ

pure nde εtypeεkroŋet εqipε „Mbrođesia“ *Kristo Π. Luarasi.*

1907

BESA

A

FEA E GQIIIPTARPVET TP VJETPR.

IIREJ

A. Siljanit

Mɛ jû kam qen n'jɛt ɛ par,
Andaj quhi Gqipetar,
Бɛ mɛ qen qe m' quɛjn ɛpês,
Beni ne mû bê ɛ bês.

SOFJP
Gtypure nde ɛtypeɛkronet ɛqipɛ „Mbroɗesia“ *Kristo II. Luarasi.*
1907

BKSH

BKSH

BKSH

BESA

A

FEA E GQIIIPTARPVET TP VJETPR.

IIREJ

A. Siljanit

Mɛ jû kam qen n'jɛt ɛ par,
Andaj quhi Gqipetar,
Bɛ mɛ qen qe m' quɛjn ɛpês,
Beni ne mû bê ɛ bês.

SOFJP

Gtypure nde ɛtypeskronet ɛqipɛ „Mbroɗesia“ *Kristo II, Luarasi.*

1907

BASH

ВКSH

Πaređenjε.

Πersε çdo ŋεrî eɢte dεtyruεt ŋεrezise?

Πer mε u ɡinde pεrɡiɡεja ε kesaj pyεjtjε, lipsεt çdo ŋεrî te pyεse vεte vεthεn: «*Πersε roj ne jεte?*»

Mε qene qe kejo pyεjtjε eɢte ɢum ε fελe, mâ se pari lipsεt te pyεse: *Mε sε roj?* Πerɡiɡεja ε kesaj pyεjtjε dot jεte keɢtu: „*Πεriu ron, dukε* (tô) *pεrdorun ɡerat đε vεgelat qe ka nxjεre ŋεrezija ne jεte*“: Πas kesaj pεrɡiɡεjε, mirεt vεɢ (kupetonεt) qe ŋεriu, mε qene qe s'mun t' i kđεjne ŋεrezîs te ɡiđe keto ɡera đε vεgela, te cilat i pεrdoron pεr te rojte, mbεtεt dεtyruεte ŋεrezîs ne te cilen eɢte đε aj vεte nyεj.

Taɢti (tani) dεl ne ɢεɢ đε pεrɡiɡεja ε pyεjtjεs: „*Πersε roj nde jεte?*“ — Πerɡiɡεja ε kesaj pyεjtjε eɢte kejo: „*Πεriu ron nde jεte pεr te ndihmuεt: vεtevεthεs, se afermevεt đε kombit vεt, te cilet jan ŋi copε nga ɡiđe ŋεrezia, pεr mε u çdεtyruεte*“.

Ketu dεl ŋi pyεjtjε tjater: „Mε sε munt te i çdεtyrohεt ŋεriu se afermit a kombit?“ — «Mε ate qe fiton nga ŋεrezia đε mε ate qe i ka đene Πεren-

dia». — Nga ŋɛrezia fitoŋ: dituni, mjɛɛteri, para ðɛ te tjɛra. Hɛrendia i ka ðene: mɛnte, fuqi ðɛ ɛendɛt. Herandɛ, ŋɛriu kuri nuke lipsɛte te ðoje sɛ: „Deɛeroj te i ndihi se afermit a kombit po s' kam mɛ sɛ.“

Ata qe nuke kane para, munt te ndihin mɛ ate qe dine, ata qe nuke dine, mɛ pune, ðɛ keɛtu, ngadalɛ-ngadalɛ do te i ndihɛt kombit per mɛ u lulezuɛt qe te apɛ pɛme, te cilat ne mos i mlɛðeɛin ndihmetarete, do t' i mlɛðen femia ɛ tynɛj.

*
* *

Ç' eɛte dɛtyrimi per ŋɛriun ɛ ndɛrɛem?

Dɛtyrimi (borxi), per ŋi ŋɛri te ndɛrɛem, nuke eɛte tjater ge, perveç sɛ ŋi bâre, ɛ cila i ɛtrengon zɛmeren ðɛ kuri nuke i ɛpe mprojtje (prehje) ɛpirtit tî, i cili, si diten ðɛ natene, si ne gume, aɛtu ɛðɛ kûr eɛte i xguɛt, nuke puɛon per te mos ɛ çkarkojne bârene per mɛ u lehtesuɛt zɛmera, ɛ cila eɛte liðun mɛ ɛpîrtin ðɛ trupin (korpin) ɛ ti. Ho ɛ çkarkoj bâren, zɛmera ɛ ti lehtesohɛt, ɛpirti i ndiɛn ŋi kenaqje ðɛ dɛl perpara botes mɛ fytŷre te lâjte ðɛ baλe te hapet. Aj ŋɛri quhɛt i lumtun. Ata qe nuke done te i ndihin te afermit ðɛ kombit vɛt, po rojne agal per te ngrêne ðɛ per te pîte, jane mê te poɛter sɛ ata kafɛe, qe s'munt t'i siɛλne ŋɛriut as ŋe dobî tjater, perveç sɛ t' i ɛese per te ðere. Ata ŋɛres quhɛn te mjɛre, per vɛthen ɛ tynɛj, sɛ per pará, ɛesen kombesine, trimenine ðɛ me se fundi ɛpirtin ɛ vɛt.

Uni mɛ qene qe kam dale nga Ɛqipenia i vogele (4—5 vjeteɛ), ɛ kiɛa haruɛt farɛ guhen ɛ emes vɛt (ɛkipɛn), ðɛ per pak, do te beheɛa ŋe nga keta kafɛe, per te çilet bena fjale mê siper.

Ho ɢpirt-maɖi, ɖɛmɛlores i ɢokenis „Deɢire“ zoti Dimitri N. Mollɛ, i cili kuri nuke ka kursyɛt: as te hoʎa, as kamjɛ, as kohe, per te mprojte kombesin nga armiqet, nxori nga zemera ɛ imɛ faren qe kiɢin' mbjɛʎe te huɛjte, ɖɛ mboʎi ŋi fare tjɛter ɛ quɛjte: «*Daɢuni memɖɛu*». Kejo fâre, leɢoj peŋa, dɛga (rɛmba) ɖɛ ɢpɛjte munt te apɛ ɖɛ pɛme, te cilat, persedrɛjti, lipsɛte te i mblɛɖɛ aj qe ɛ ka mbjɛʎe faren.

Mɛ keta fjale d. m. ɖ. sɛ: ɢerbimin qe do t' i sjɛʎe kejo liber kombit ɢqipetar, eɢte nga zotnia Dimitri N. Mollɛ i cili eɢte mesoŋesi im si ɛɖɛ i ɢum te tjɛrevɛ.

Бɛ keɢtu, te daɢun kendoŋes, mɛ te ɢtypunit ɛ kesaj librɛ, ɢpirti im ndiɛn ŋi kenaqjɛ te maɖɛ, nga ɢkaku qe nxiɛr ŋi cope nga ajo bâre, ɛ cila ɢɛr tani nuke me iptɛ ɢpirtit prehjɛ.

Her mɛ u mbuɢe, ɛ mɛ u xbukuruɛt kejo liber, kam mare pjɛse prɛj istorîs se ɢqiperîs, te cilen ɛ kâ nxjɛre i ndyɛri Naim bɛg Fraɢeri.

Si ŋi kafɢit bukɛ, sa mê tɛper pertrypɛt, aqe mê lɛhte persiʎɛt ɖɛ bluhɛt, aɢtu ɛɖɛ çdo liber, sa mê tɛpɛr perɢtypɛt ɛ leçitɛt aqe mê mire mesohɛt ɖɛ kuri s' harohɛt.

Sot per sot, kombi ɢqipetar nuke eɢte tjater ɢe, pervɛç sɛ ŋi dru i cili peŋat i ka ɢum te fɛʎa po nuke ɛpe pɛme nga ɢkaku qe peŋat ja han krymbat. Her mɛ ɖene pɛme, lipsɛt: te pastrohɛn krymbat nga peŋat, te dermohɛn, te ujtɛn ɖɛ te leɢohɛn ne kopeɢt uriɖe per mɛ i ruɛjte nga te tjɛre krymba.

Mɛ keta fjale duɛ mɛ ɖene sɛ: Kopeɢti eɢte ɢqipenia, druni mɛ peŋa te fɛʎa — kombi ɢqipetar, peŋat ɛ drunit — istoria ɛ ɢqipetarevɛt, krymbat —

armiqet ɛ kombit Gqipetar: Grɛker, Turq, Serber ðɛ te tjɛre, ðɛ uriðete — Gqipetaret qe ruɛjne kombin ɛ vɛte.

Herandɛ câ nga, Gqipetaret lipsɛt te ruɛjne kombin nga armiqet si uriðet reɲat ɛ drunit nga krymbat, ca te ndihin mɛ te hoλa, si kopeɛtari qe ɛ ujiten drunin, ðɛ câ, mɛ: ditarɛ, libra ðɛ te tjɛra, per mɛ ɛ hape rugen ɛ qytɛtenimit ðɛ ditunîs, Gqipetarevɛt.

Bɛ uni mɛ qene qe jam nga fara ɛ kombit ɛkipetar, guxova te nxiɛr kete liber, ɛ cila bɛsoj sɛ do te jɛte ɲe pasqyr per te refyɛt: reɲat ɛ kombit ɛkipetar, levizjɛn, bɛsen, trimenin ðɛ ɛume te tjɛra, te cilat Grɛket, per mɛ u livduɛt, ðone sɛ jan te tyneja. Hervɛç pasqyreje, libra do te jɛte, *per ata qe ɛ mesojne mire*, ɲi arme nga me te fôrtat sɛ te giða per te mprojte kombesîne ðɛ guhen nga armiqet.

Bɛ keɛtu, te daɛun kendoɲes mâ se fundi guxoj te u ðem sɛ kombi pa istori, eɛte si ɲeriu pa ɛpirt. Gpirti i ɲeriut nuke eɛte tjater pê, perveç sɛ gaku. Nxîrja gakun ðɛ aj do te vdesɛ.

Aɛtu eɛte eðɛ mɛ çdo komp. Te giðe ata kombɛ, qe nuke ɛ kan dite istorin ɛ vɛte kan humbe tô u perziɛt mɛ te tjɛre kombɛ.

Nuke jan bɛsa ɛ fɛa qe munt tâ ruɛjne kombin nga anmiqet po istoria. Bɛsa ɛ fɛa ɛ kombit jan si flɛtat ɛ drunit, te cilat, po te ndryɛohɛt koha, biɛn ðɛ ne prendevɛre dalen te tjɛra, ɛ gaku (ɛpirti) i kombit eɛte si palca ɛ drunit, te cilen po ɛ nxorɛ, nuke mbɛtɛn as flete as pɛme ðɛ druni ðahɛt per jɛtɛ.

Bɛsa (fɛa) ɛ Gqipetarevɛt vjeter, si eðɛ ɛ te giðe kombɛvɛt qe kan rojte atehɛrɛ, ka qene kejo qe u

refen kejo liber. Hastaj u betin te krestën, mâ pastaj, ca katolik ë ca ortodokse edhe mâ se fundi dhe muhamedan ë protistan, po apet quhen Shkipetar dhe folin guhen ë nenes vet. Ho ata qe ndryshuetin gakun ndryshuetin edhe guhen, dhe kestu u çkrîtin ë humpne kombesin' ë vete.

Herandë, xgohi ë mos ipni noqi rendesî beses ë fês, po Toske ë Gege, muhamedan ë te krestën, katolik ë ortodoks, te giû, si vlazen, ne dejat se cilevet rieû qi gak, zihi per dore dhe mprôni kombesîne dhe istorine ë vet, te cilat armiqet mundojne te na i humbasin.

Te mos iste istoria, arma mê ë fôrte se te giûa, per te mprojtun kombin dhe guhen' ë vete, nuke mundohesin te giû kombet te qytetenuet te i stojne te vetat me geqestra (rema) ë me trimenin ë Shkipetarevet.

Mos flini, po punoni
Ne doni me ndër t' roni.

Me ndêr: **A. Siljani.**

BKSH

Dimitri N. Mollɛ.

MIRËHOHJE.

O, te dɑɕun t' im kendoɳes,
Kŷ zotni eɕt' imi msoɳes,
Kŷ te ɲarat msimɛ m' ðâ,
Bɛ kur nisi keɕtu m' ðâ:
„Nɛvɛ s' jɛmi Tosk ɛ Gɛge,
Po jɛmi ɲɛm nga ɳi dɛge,
Jɛmi nga ɛ barða fâr
Qe ka qen ne jɛt' ɛ ɲâr.
Muhamɛdan ɛ t' Kreɕtɛne
Qe ɲerɲiqɛn sot ɲer fêne,
Ɲastaj bɛsa i ka ndâr
Po jan vλazen Cqiɲetâr.
Fjalet qe t' ðɛm, jan te ɲakta
Po mɛr libra te kenaqta,
Ckroɳat ɕqiɲɛ te mesojɕ
Bɛ ɕum t' tjɛra te ɕprovojɕ:
Si kɛmi qen n' jɛt te ɲare
Bɛ taɕti ɲersɛ te ndare,
Si liɲsɛt taɕti t' ɲunojm
Qe si bota t' ɲerɲarojm".

* * *

Keta fjal si i deɒova
Mɛ dɑɕunî ɕkroɳat msova,
Ata nisin: **a, bê, cê,**
Bɛ s' trazojn' as bês as fê.
Cum te tjɛra si ɕprovova,
Eðɛ mir' u vertɛtova,
Nga ca libra mora ɲjɛs,
Eðɛ nxora kete bês.
Msoni ðɛ ju te tjɛr nxeɳes,
Si msoj mû i imi msoɳes,
Kombi Cqiɲtâr t' ɲerɲarojn
Qe memðɛun tâ lirojn.
Kete liber mir tâ msoni
Bɛ dɛtyrat mos haroni,
Sɛ Cqiɲnia nɛvɛ ɲrɛt
Bɛ mɛ lot nder sy ðerɛt:
„Haɲi vora! ngrihi t' vdɛkun!
Qe ɲer mû ini ɲerɲjɛkun,
Sɛ t' taɕtiçmit s' me kujtojn,
Po ɲer anmiqet ɲunojn".

A. S.

BKSH

GQIIIETARE, ARIANE A SANSKRITE.

Sikundra ɕkruɛjne te ɲiđ istorijat, fara ɛ pare, nga ɛ cila kan dale ɳɛrezit ɛ barđe, u ka quɛjte arijane. Reɳa ɛ kesaj fjalɛ dɛl nga fjala ɕqip *are*, nga ɛ cila, pastaj Gqipetaret u kan quɛjte ar-benes (bujker). Keta ɳɛres kan qene bujker, bariɳ đɛ ɲahtore. 5,000 vjɛt ɛ tɛper perpara Kriɛtit. keta ɳɛres (ky komp) kan humbe jaɛtazi. Has ɕume kohɛ te dituniť ɛ Evropese kan mbleđe ate ç' ka lene ky komp, đɛ kane vute me rađɛ ɲuhen ɛ humbune po mɛ ɕum ndryɕimɛ. Kejo ɲuhe, te cilen ɛ kane quɛjt Sanskritɛ, ɕum aferohɛt mɛ ɲuhen ɛ sotmɛ ɕqip, per te cilen s' munt te đomi sɛ farɛ nuke eɛte ndryɕuɛt, đɛ guxojme te đomi sɛ Sanskritet qe kan humbe jaɛtazi, jan Gqipetaret ɛ sotme, te cilɛt kan mbɛte farɛ te pa perziɛt.

Tragu i Gqipetarevɛt (Sanskritevɛt).

Kombi Gqipetar, kur u ka ngrite nga Hindi nuke ka qene tjɛter pê perveç sɛ ɳi ðɛs i çɛr (çɲuɛt) mbuɛun mɛ kaɛte nga cili kâ rjɛðe kaɛta ðɛ ka lene trage pas vɛthɛs. Ilo pas kohɛ, tô (dukɛ) frŷt ɛra, tragu u ka vdjɛre ðɛ ka mbɛte ketu-aty nga noɳi qymɛ ɛ ngitun fôrt ne ðɛ. Nga keta qymɛ taɛti bejme kerkimɛ qe te gɛjme ku ka vojte ky ðɛs ðɛ sâ kaɛte ka mbɛte ne tê.

Nen ɛmenin kaɛte, miret vɛɛ ɳɛres te cilet u kan ndâte nga tufa ðɛ kan mbɛte ɛ u kan perziɛt mɛ te tjɛra fara. Nen ɛmenin qymɛ te ngituna ne ðê, te cilat nuk i ka mar ɛra, miret vɛɛ ɛmenat ɛ: vendɛvɛt, malɛvɛt, lumevɛt, qytɛtevɛt, mbrɛtenevɛt, pɛrendiavɛt ɛ pɛrendɛɛavɛt, qe kan bɛsuɛte, ðɛ ɛum te tjɛra, te cilat jan ngitun mɛ fjale ɛqip ðɛ kan refim. Keta ɛmena, me guh tjɛter nuke kane asɳe refim.

Mâ se pari gɛjme ɛmenin Afrike i cili dɛl nga fjala ɛqip *frike*. Nga ky ɛmen miret vɛɛ sɛ Gqipetaret kan rojte ne Afrike po ɛ kan lene kete vɛnt nga frika ɛ ɛgersiavɛt, te cilat ne ato kohera kan qen ɛum ðɛ u kan ngrene bagetine. Nga ɛmeni Azia, reɳa ɛ se cilit eɛte *zija*, miret vɛɛt sɛ ɳɛrezia ɛ keti vendi, separi, ka qen ɛ zɛze ðɛ pastaj, to perziɛte mɛ te barðete (Gqipetarete) qe kan mbɛte, u kan ndryɛuɛt. Gqipetaret qe kan mbɛte mɛ te zɛste, i kan mesuɛt bujkesî ðɛ mjɛɛteri, sɛ te zɛste kan qene farɛ te ɛgere.

Gqipetarete qe u kan perziɛt mɛ te zɛste, u kan ngrite s' andɛjmi ðɛ kan vajte ne Afrike te

vɛri-lindjɛs rɛë lumit *Nîλe*. Emenin ɛ keti lumi ja kan ŋgite Nîλe ŋga ɕkaku i baltes qe lê pas vɛthɛs lumi kur dɛrësɛt. Emeni Nîλe eɕte i baltes ës dɛl ŋga fjala grîλe, po pastaj ja kan ŋgite ës lumit. Rɛë keti lumi, Ɑqipetaret ɛ perziɛt, qindruɛkan ës niskan te punojne bujkesi ës bariɲ. Dalɛ-ŋga-dalɛ niskan te ŋkrɛhin ɕtepia, fɕatera ës mê pastaj qytɛtɛ ës mbrɛtenî me vɛthɛ. Bɛ keɕtu vɛte u kan quɛjte *gŷpe*, ës mbrɛtnia ɛ tynɛj — *E-gypɛt*. Mɛ qene qe te zɛste nuke kan pas noqe dituni a mjɛɕteri, per mbrɛt xgɛëkan ŋe ŋga Ɑqipetaret ës ɛmenin ja ŋgitkan *Mɛ-nɛ* te cilen ɛmen te huɛjte ɛ kan ndryɕuɛt Mɛnɛse. Ky mbrɛt ka ësɛmɛluɛt ne mɛst te Egyptes qytɛtin ɛ pare te cilen ɛ kan quɛjte *Mem-fis* (fis memɛ).

Ilas kohɛ, Ɑqipetaret mɛ qene qe kane qene te paket, zenkan te çkrihɛn ne mɛst te zɛzevɛt, si ɛdɛ guha ɛ tynɛj, ës farɛ u ndryɕuɛkan. Ndonesɛ (prendesɛ) te zɛste kan qene ɕumic, po kurdohɛrɛ, mbrɛt kan xgɛëe ŋga te barëete (Ɑqipetare), se cilevɛt, Ɑqipetaret, ja u kan ŋgite ɛmenin *Fara-ɛ-jone* (mɛ qene qe kan qene ŋga fara ɛ tynɛj). Ilastaj te huɛjte, tô mos dite ç' do mɛ ëene, ɛ kan ndryɕuɛt Faraon. Keɕtu u çkritin te paket Ɑqipetar qi u perziɛjtin mɛ te zɛste ës betine ŋi fare tjɛter ɛ cila u quɛjt gype ës mbrɛtenia ɛ tynɛj *E-gypɛt*. Eës sot Tyrqit ëone gupevɛt firaun. Kejo dɛl ŋga ɛmeni i mbrɛtenɛvɛt tynɛj fara ɛ jone — Faraone.

Arâɛja ɛ Gqipetarevɛt ne Evrope.

Si âame se pari, Gqipetaret kan hɛc to mbjɛλe fara te rɛa. Gumici i Gqipetarevɛt (Sanskritevɛt) ka hɛce pas diɛλit, kapercyɛka pɛλgun ɛ dɛtit âɛ qindruɛka neper nisijat te dɛtit Egos ɛâɛ u quɛjtkan *Πɛλgas* (nga fjala pɛλg) pastaj ndryɛuɛt—Πɛλazge.

Ketu, Gqipetaret nuke gɛtkan as ŋeri. Mɛ qene qe vɛndi qenka i liruɛt nga çdo gɛ, dalɛ-nga-dalɛ u perhapkan neper giâ sinisin ɛ malɛvɛt âɛ âɛmɛluɛkan mbrɛtenia te veçanta te cilat pastaj kan bete âɛ lufta ne mɛst te tynɛj. Ii tufe nga Gqipetaret qindruɛka nde Azi te vogele âɛ âɛmɛluɛka ŋi qytɛt mɛ fortɛsa (lɛâiŋe) te nalta per te u ruɛjte nga anmiqet. Nde kete qytɛt paska ɛume ujera te mi a âɛ mbaruɛkane ɛum kroɛŋe, nga i cili ɛkak ja ŋpitkan ɛmenin: *Kroja.*— Hastaj ndryɛuɛt Troja.

Has ɛume kohɛ, nde kete qytɛt u ka bete ŋi lufte ɛum ɛ maâɛ ɛ cila eɛte ɛ deguɛt ne tere jeten âɛ ɛkruɛt neper giâ isteriat. Mɛ trimenin qe kan refyɛt Gqipetarete ne kete lufte, ɛâɛ sot livdohɛn Grɛket, te cilet me ato kohera nuke kan rojtun ne ata vɛndisɛ.

Te tjɛret vajtkan âɛ qindruɛkan ne Grɛqi te sotme, ne Gqipeni, ne Iliri, ne Itali ɛâɛ gɛtke. Ngadalɛ-nga-dalɛ to punuɛt bujkesi, bariŋ ɛâɛ gahtore, zenkan te nkrɛhin fortɛsa per te u ruɛjte nga ŋenitjateri âɛ mê pastaj çdo qytɛt u bêka mbrɛteni ɛ vɛçante ɛâɛ zenkan te leftojne ne mɛst te tynɛj po kurdohɛrɛ kan pase: ŋi guhe, ŋi bɛse (fê), ŋi karakter âɛ te tjɛra, gɛr ketu ɛ ɛrâne kombɛ te tjɛre.

Me kohera te para, ðɛun ɛ kan dermuete, per te bete are, mɛ vɛgela te gurta. Armɛt ɛ tynɛj kan qêne: argu, tjɛguλa, ɛigɛta, bahɛja ɛðɛ te tjɛra, po te gurta ɛ te druɳta, sɛ hɛkur nuke ka pasun ne ate kohe.

Bɛsa (fɛa) ɛ Gqipetarevɛt te vjɛter.

Gqipetaret kan bɛsuɛt fuqiat ɛ giðesise, se cilavɛt u kan ngite ɛmena pas punes tynɛj ðɛ pastaj mbaruɛkan ɛtatɛ prɛj guri mɛ refyɛt ɛerbimin ɛ tynɛj ðɛ u kan nkrɛhe faltorɛ. Nde bɛsete vjɛter te Gqipetarevɛt hynin ɛume pɛrendia ðɛ pɛrendɛɛa te cilate ndahɛn me 3 ɛkaλa: te pare, te dyte ðɛ gyms pɛrendia a trima.

Ca nga keta pɛrendia ðɛ pɛrendɛɛa kan rojte ne qiɛλ, ca ne ðê, ca nen ðê ðɛ gɛtke.

Her keta pɛrendia ðɛ pɛrendɛɛa, Gqipetaret, kan bɛsuɛt sɛ bejne mbleðjɛ, martohɛn, per ɳena-tjatren; bejne lufta ne mɛst te tynɛj; dalen per krahu me lufterat ɳɛrezis, mliðɛn nɛper kipat malɛvɛt ðɛ hane ɛ pine ngrena te mira, ne tryɛza te arta ðɛ te arpenta, nga te cilat ngrena xbukurohɛn ðɛ kuri nuke vdɛsene.

Ca nga keta paskane ɛume: vɛntrojtjɛ, ɛerbimɛ ðɛ çdo ɛerbimi, ɛmen te vɛçante.

Her ɛerbimin ɛ mîre, Gqipetarete, kan ndâte, ca pɛrendiavɛ ɛ pɛrendɛɛava nga ɳi dite prɛj javes per te u fale ðɛ keta dite mbâjne ɛmenat ɛ ketynɛj pɛrendiavɛ ɛ pɛrendɛɛavɛ, se cilavɛt u kan fale.

Ɑtune.

Ɪer kete ꝑerendi, miđoλoꝑia ɢkruɛn sɛ nuke ka ꝑasun nisjɛ ɛđɛ sɛ ka ꝑercɛλe, te ꝑaλe, çdo djale qe i lindɛt, ꝑer mɛ mos i maren fronin kur te ritɛn.

Nga kejo gaçke (ꝑeraλe), mirɛt vɛɢ sɛ, Ɑqiꝑetaret ɛ vjɛter, nen kete ɛmen, kan bɛsuɛt turbuλimin ɛ jɛtes, i cili ka ɢtyte ne ɛresî diɛλin, hanen đɛ çdo huλi (hyj) qe te mos mbrɛtenojne mɛ driten ɛ tynɛj, ɛđɛ mɛ qene sɛ turbuλimit (ꝑerziɛtîs) ɛ jɛtes nuke ja kan dite nisjɛn, kan đêne sɛ kejo ꝑɛrendi nuke ka nisjɛ.

Emenin Ɑtûne i cili dɛl nga fjala *ɢtyne* ja kan nꝑite nga ɢkaku qe kan bɛsuɛt sɛ aja i ɢtŷne ne ɛresi: diɛλin, hanen đɛ huλiɳet.

Kesaj ꝑɛrendiɛ i kan ɢerbyɛt diten ɛ ɢtûne, đɛ nga ky ɢkak, kejo dite mban ɛmenin ɛ kesaj ꝑɛrendiɛ si ɛđɛ te tjɛrat dite te javes.

Grɛkete to mɛ mos ꝑase zê ɢ, ɛmenin *Ɑtune* ɛ kan ndryɢuɛt, Saturne.

Qiɛλ.

Ɪer qiɛλin kan bɛsuɛt sɛ eɢte ɢoqɛja ɛ Zotit Ɑtune. Bɛ nga keta te dý u ka linde diɛλi.

Ɪervɛç kesaj qiɛλin ɛ kan quɛjte ɛđɛ mɛ ɛmenat: *Rɛja*, *Zija* đɛ *Fɛsta*. Rɛja, ɛ kan quɛjte kure eɢte mbuluɛt mɛ rɛja, zija — kur eɢte mbuluɛt mɛ rɛa te zɛza, đɛ Fɛsta, mɛ qen qe kan bɛsuɛt sɛ zarmi eɢte marun nga qiɛλi đɛ ɛ kan ruɛjte si syte, te mos ɢymbɛt sɛ s'munt te maren kurdohɛrɛ. Diten

per te cilen kan besuɛt, sɛ kan mar zarmin nga qiɛλi ɛ kan quɛjte fɛste.

Eδɛ sot me disa visɛ te Gqipenis zarmin ɛ ruɛjn te mos ɛumbɛt. Ajo gruɛ a çupe, qe nuk ɛ ruɛn zarmin, ɛ xmojne me çdo vent.

Emenin Zia, te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛt „Ezija“, ɛmenin fɛste — „Vɛsta“ δɛ ɛmenin qiɛλ — Cibɛλ.

Bêɛ a truɛλ — Bɛja.

Hervɛç qiɛλin, Gqipetaret ɛ vjɛter, kan bɛsuɛt sɛ zoti Gtune ka qene martuɛt ɛδɛ per δɛun. Herandɛ kan bɛsuɛt sɛ diɛλi eɛte lindun nga qiɛλi δɛ δɛu, d. m. δ. se andɛjmi, ku qiɛλi δɛ δɛu baɛkohɛn (lindjɛja).

Emenin *δêɛ*, grɛket ɛ kan ngate ɛδɛ ɛ kan bete „δɛja“.

Keta pɛrendia (Gtunen, QiɛλinɛδɛBɛun) i kan bɛsuɛt δɛ pastaj, po permi te giδ pɛrendiat δɛ pɛrendɛɛat si ɛδɛ permi giδ ɳɛrezine, kan bɛsuɛt Diɛλin δɛ ɛoqɛn ɛ ti Hɛren, per te cilen kan bɛsuɛt sɛ eɛte martuɛt.

Diɛλ, Zot a Hɛrendi.

Emni *Diɛλe*, dɛl nga fjala *dɛl*, mɛ qene sɛ kur lindɛte diɛλi dukɛt sikur dɛl nga skeɳi i troλit (ðɛut).

Diɛλin ɛ kan bɛsuɛt si pɛrendi dritɛ ðɛ at (baba) i gið pɛrendiavɛt ɛ pɛrendɛɛavɛt si ɛðɛ i ɳɛrezîse.

Grɛket, te cilet pastaj ɛ kan mâre bɛsen nga Gqipetaret, si Λatinet nga ata, i kan ndryɛuɛte ɛ-menat po reɳat ɛ ketyɳɛj jane apɛt ɛqipe.

Grɛket, ɛmenin *diɛλ* ɛ kan ndryɛuɛt Dios ɛ mâ pastaj *ilios*. Emenin *Zot*, ɛ kan ndryɛuɛt *Zɛvs*, ðɛ mâ pastaj Θɛos.

Bɛ kɛɛtu. Nɛvɛ ðomi **Diɛλ** a **Zot** ɛ Grɛkɛt — *Dios* a *Zɛvs*.

Λatinet, Diελin a Zotin ε kan quεjt: *Juꝑitεr.* Ky εmεn eϭte baϭkuεt ꝑrεj dŷ fjaleϭ ϭkiꝑe, ðε eϭte εmen ϭqiꝑe.

Me qene qe diελin ε kan quεjte ne vεnt te atit te ꝑið ꝑεrendiavεt ε ꝑεrendεϭavεt, kûr ju u kan fale, kurdohεrε kan ðene **ju ate**. Fjalen ε ꝑasmε, Grεkete ꝑastaj ε kan ndryϭuεt *„Atas“**) ðε mê ꝑastaj — *Πatεr.* Nga Grεket ε kan mare Λatinet ðε ε kan quεjte, Diελin a Zotin, *Juꝑitεr.*

Πervεç ketynεj εmnavε, Zotit i kan ðene ðε *Πεrendî,* si ðε ꝑεr tani. Kŷ εmen dεl nga fjala *ꝑεrendon,* d. m. ð. kûr ꝑεrendon Diελi. Nga ky ϭkak ðε anes qe kaꝑton Diελi i ðone *Πεrendim.* Zotit (Diελit) ju u kan fale diten ε diελ, se ciles ja kan nꝑit εmenin *ε-diελe* (dite ε Diελit).

Ϭqiꝑetaret ε vjεter kan nkrεh Zotit ŋi faltorε ne maεt malit Tomor, se ciles εmenin ja nꝑitkan: **Bê-ðene** d. m. ð. faltorε ε Zotit qe u ka ðene ðê.

Kur ε nkrεhkan faltorεn, i ðenkan malit: **„te-mora“**. Keta fjale jan ðene nga εmeni i Zotit se cilit i nkrεhkane faltorε, ðε εmeni i malit mbεtka „te-mora“ te cilen εmen ꝑastaj Grεket ε ndryϭuεkan „Tomor“.

Mε qene sε ϭqiꝑεja flyturon mê nalte sε te ꝑið ϭꝑεsat, kan bεsuεt sε ϭqiꝑεja eϭte ϭꝑεsa ε Zotit Diελ ðε te ꝑið u kan quεjte Ϭqiꝑetare. Ϭqiꝑεn, ε cila eϭte mâ ε fôrta sε te ꝑiða ϭꝑεsat, Ϭqiꝑetaret ε kan bajte neꝑer fλamurεt (bajraket) si ϭeŋe trimeniε.

---

*) Eðε sot ne Ϭqiꝑeni eϭte ŋi mal ꝑer te cilin Ϭqꝑetaret kan besuεt sε, Zoti ne té ka luftuεt me Titanet ðε i ka munde. Kete mal ε kan quεjte „mali i Atit“ ꝑo Grεket ꝑastaj ε kan ndryϭuεt „Atas“.

Gqipetaret ɛ vjɛter, kur kan bete bê me trimenit te tynɛj, si ɛðɛ Gqipetaret ɛ taɛtiçem, kan ðene, ðɛ ðone: *„per bɛsen“*.

Fjala bɛse nuk' ɛɛte fjal ɛ vɛtemɛ po jane dŷ fjale te baɛkuɛta. E para ɛɛte *bê* ðɛ ɛ dyta *ɛpɛse*, po kur kuvɛndojme nuke ðom *bê-ɛpɛses*, po ɛkroɳat ɛ para i fjugim ðɛ baɛkojme agale ɛkroɳen ɛ fundit s mɛ fjalen bê ðɛ behɛt **bês** ɛ cila fjale d. m. ð. bê mɛ ɛpɛsen ɛkipɛ, ɛ cila ɛɛte ɛeɳe trimeniɛ, a sɛ mɛ pake fjalɛ: bê me trimenit, ɛ jo si ɛ perdorin Gqipetaret ɛ taɛtiçme ne vent te fjales **fê**, per te cilen mâ mbrapaj (pastaj) do bajme fjale.

Hɛra a Ju-nona.

Si ðame se pari, Gqipetaret ɛ vjɛter, si ɛðɛ te gið kombɛt, mbrapaj (pas tynɛj) kan bɛsuɛt sɛ fuqiate ɛ giðsis, martohɛn mɛ ɳena-tjatren, lɛjne (lindin) ðɛ te tjɛra.

Diɛλi qenka martuɛt per hɛren, (gɛgeniɛt, toskeniɛt, kohen). Si Diɛλi qe ka qen Ati i giðe pɛrendiavɛt ɛ pɛrendɛɛavɛte, aɛtu ɛðɛ ɛoqeja ɛ ti (Hɛra) nena (mema) ɛ se giðevɛ, ðɛ nga kŷ ɛkak i kan ðene **ju-noua**, si ɛ kan quɛjte pastaj ðɛ Λatinet.

Пer mɛ mos ju haruɛt ɛmeni i kesaj pɛrendɛɢɛ (Hɛres) ɛmenin ɛ saj ɛ kane nɡite ɳe se katermɛ te motit **vêre** (toskeniɢt bɛhar), ɛ prindit vɛres **prind-vêrɛ** (prendevɛre).

I-poλun.

Mɛ kete ɛmen, ɢqipetaret ɛ vjɛter, kan quɛjte diɛλin, kur lindɛt (piλɛt).

Me anet lindjɛs ka pasun ɳi nisi per te cilen kan bɛsuɛt sɛ Diɛλi aty u ka linde, mɛ qene sɛ s' largu u kâ duke sɛ andɛɳa dɛle. Пerandɛ, kûr ka qene dale per ɡymsɛ, kan đene, si ɛđɛ taɢti đône: Diɛλi pîλɛte, đɛ ɛmeni i ka mbɛte: **„I-poλun“**. Vɛnt lindjɛs Diɛλit (nisise), ɛmenin ja kan nɡite: **„Dɛles“** (nga fjala dɛle). Пastaj grɛket, keta ɛmena i kan ndryɢuɛt. Te parin — *Apoλon* ɛ te dytine *Dɛλos*.

Kete pɛrendi (pjɛλjɛn ɛ diɛλit), ɛ kan quɛjte mprojtes bagetijɛ, mɛ qene qe bariɳete atehɛrɛ nxiɛrin đɛnte te i kuλotin. Пastaj, si ɛđɛ taɢti, vjɛrɢetorete (poɛtet) ɛ kan pase đɛ ɛ kane ɢeɳe poɛziɛ, mɛ qene qi menɡɛsi eɢte koha mâ ɛ pelqyɛɢmɛ đɛ ɛ bukur sɛ te ɡiđa.

Hana.

Her kete pərendəsə, Gqipetaret ə vjəter kan bəsuət sə əstə motra ə I-poλunit, mə qene sə əδə ajo (Hana) lindət nga nisia *Dəles*.

Kejo pərendəsə ka pasun sume sərbimə, ventrojtjə δə əmena. Has miδoλogise Grəkevət, ka pasun 4 sərbimə δə katere əmena: Nen əmenin *Biana*, ka qene pərendəsə ne truəλ (δə), — *Artəmiδa* — ə pahut (avxiλekut) *Həkate* — ne sketərə (xəhnəmə) δə nen əmenin *Fəbe* pərendəsə ne qiəλe.

Keta əmena, me puhet grəqiste, ndonesə nuk i di, guxoj te δome sə, nuke kan as ɲi refim, ə me puhet əqip, po t'i çkoqitim fjalet, refəjne sərbimət ə tynəj.

I pari ɛmen Бiana, d. m. đ. **Hana** (haneza). Emeni i dyte, Artɛmiđa, d. m. đ: **âr-te-međâ**, te cilat mprojne ɡahun nga ɡahtoret, mɛ qene qe Hána, nen kete ɛmen ka qene mprojtesɛja ɛ ɡahut.

Emeni i trɛte, **hɛ́kate** eɢte fjale ɢkipe pa as ŋi ndryɢim. Reŋa ɛ kesaj fjalɛ, eɢte fjala *hɛqe*. Mɛ qene qe kûr kapton (pɛrendon) Hana, dukɛt si kûr hyren ne truɛʎ, đɛ pastaj ɛresohɛt (ɛ́rɛte), ɢqipetaret ɛ vjɛter kan bɛsuɛt sɛ Hena hyren ne sketɛre đɛ se andɛjmi dergon ŋɛrezis hɛka. Nga ky ɢkak ja kan nɡit ɛmenin *hɛkat*.

I katerti ɛmen, *Fɛbe*, d. m. đ. **Fɛ̂** (bɛsé), mɛ qene qe hanen, kûr u ka ɡinde ne majɛt qiɛʎit, ɛ kan bɛsuɛt si pɛrendɛɢe ne qiɛʎe.

ɢenim. Drɛrin mɛ qene sɛ nɡâne đîse ɛgere, ɢqipetaret ɛ vjɛter, ɛ kane quɛjte **đî-hanɛ***), đɛ ɛ kan pasune ɢeŋe ɡahu. Her kete ɢkake mbrɛteret ɛ ɢkipetarevɛt kan bajte ne koke kurore mɛ koke drɛri a điɛ se ɛger, (ɢikoni fytyren ɛ Skɛndɛrbɛgut) đɛ ɛ kan ruɛjte si te ɢeŋtenuɛt. Aj qi ka ɢtîte per mɛ ɛ godite ka qene i maʎkuɛt prɛj Hanes.

Kesaj pɛrendɛɢɛ i kane ɢerbyɛte diten ɛ hene đɛ nga ky ɢkak kejo dite bân ɛmenin ɛ kesaj pɛrendɛɢɛ, *E-hene* (dita ɛ henes).

*) Herandɛ grɛkete nuke đone *Hana*, po — Бiana.

Me-ê r-ku-rî ?

Mɛ kete ɛmen kan quɛjte ŋi huλi (hyj), per te cilen kan bɛsuɛt sɛ ɛɕte ɕerbetori i Zotit (Diɛλit), te cilin ɛ kâ derguɛt kudo mɛ mare ɕpirtin ɛ ŋɛrezvɛt. Kŷ bɛsim ka dale ŋga ɕkaku, qe me ato kohera, ŋɛrezia nuk kan dite, si ɛdɛ taɕti te pa mɛuɛtit, si leɕohɛn huλiŋet per mî dê, ɕymbɛn dɛ me nɛɛrɛt apɛt (prape) zdrisen me qiɛλe, kan pyɛjte mɛ çudî: O enŋeλ! O, huλî! ti *meɛr-ku-ri?!* dɛ keɕtu, ɛmeni i ketî huλini, i cili refɛn çudi, ka mbɛte **Meɛr-ku-rî**, dɛ mbrapaj (pastaj) te huɛjte i kan baɕkuɛte keto kater fjale me ŋe, dɛ u ka bête: „Mɛrkuri“.

Ketî huλini i kan ɕerbyɛt diten ɛ merkur, dɛ nga ky ɕkak kejo dite bân ɛmenin ɛ keti huλini.

T e-l i đ a.

Kejo pɛrendɛɛe ka qene ɛ drɛjtesise. Eđɛ sot Gqipetaret đone: *te liđim bɛse* d. m. đ., bejne bê per te kerkuɛt drɛjtesî. Bɛ kɛɛtu Gqipetaret ɛ vjɛ-

ter kan bɛsuɛt sɛ ka ɳi pɛrendɛɛe, ɛ cila mprôn drɛjtesin đɛ ɛmenin ja kan ngite: **Te liđa**, ɛ Grɛket pastaj ɛ kan ndryɛuɛt *Tɛmiđa* i cili — nuke ka as ɳe refim.

Mi-armes.

Mɛ qene sɛ kŷ huλî eɕte ma i kuq sɛ te giđe, ɛ kan bɛsuɛt si pɛrendi luftravɛ, đɛ mɛ qene sɛ luftat behɛn mɛ arme, emenin ja kan ngite **„Mi-armes“**, d. m. đ. pɛrmi armete, Hastaj đrɛket ɛ kan ndryɕuɛt *„Arɛs“* ɛ Λatinet: *„Mars“*.

Kesaj pɛrendiɛ i kan ɕerbyɛt diten ɛ mârse đɛ nga kŷ ɕkak ɛmeni i keti diti ka mbête: E-marse (E marsite).

Afron-dita.

Kete huλî, mɛ qene sɛ eɕte mâ i bukuri sɛ te tjɛret, ɛ kan ndate te jete pɛrendɛɕa ɛ bukuris. Ky huλî, pâ zdrite, dɛl me anet lindjɛs diɛλît, per mɛ refyɛt aferimin ɛ drites*) đɛ nga ky ɕkake ja

*) Nga fjala drite kan bete pastaj ɛmenin dite.

kan ngite emenin: **„Afron-dita“**. Kete emen Grekete ë kan ndryeuet: *Afroðita* ë Latinet — *Venere.*

Emeni „Venere“ eete nkrehun prej dŷ fjaleë eqipe. E para eete; *vjen* eðe ë dyta — *era.* Te baekueta keta dŷ fjale, bejne emenin: **Vjen-era** i cili do me ðene se kur del hŷini i menpesit, vjen era ë menpesit.

E-ðena a Mîr-na-ða.

Kejo perendëeë ka qene per mi mendjen.

Më qene qe, Eqipetaret ë vjeter, kan beſuet se perendiat ðë perendëeat maren pjes ne luftat, ðë ndihin asaj anë, ë cila mâ eume u eerben, sa here kan nise lufte, kan derguet ðurate ne faltoret perendis mendjes per më u diftuet: „si dote dale fundi i luftes (çe do behete)“. Hergipeja ë kesaj perendëeë perhere ka qene: **„E-ðena“** ðë nga ky ekak emenin ja kan ngite: **E-ðena.** Kete emen, Greket pastaj ë kan ndryeuet „Aðina“.

Emeni i dyte dɛl nga ɕkaku, qe çe u ka âêne kejo pɛrendɛɕe kâ dale, âɛ pastaj kan âene: **Mirna-âa.** Kete ɛmen Aatinet ɛ kan ndryɕuɛt „Minɛrva“.

E-l i g a.

Emenin ɛ pɛrendɛɕes qe ka sjɛλe grindjɛ, ɛ kan ngite: *E-liga*, po Grɛket ɛ kan ndryɕuɛt: „Erida“.

Vâle-kane.

Kete pɛrendi ɛ kan pasun permî zarmiɳɛt (zjarevɛt). Kŷ ɛmen, dɛle nga fjala *vale* ɛ cila fjale,

d. m. â. sɛ nen âê ka vale, ɛ cila, kur dɛl permi âê djɛke çe te gɛjne, âɛ nga ky ɕkak valen ɛ kan bete pɛrendi per mi zjarɛt. Te huɛjte kete ɛmen ɛ kan ndryɕuete *„Vuλkan“*.

Pefê a Pufɛ.

Kurdohɛrɛ, pêr te mos pumojnɛ qiɛλi, nuke biɛ pufɛja. Nga kŷ ɛkak, Gqipetaret ɛ vjɛter kan bɛuɛt sɛ pumetimɛt jane kenget e pufɛse ðɛ ɛ kane quɛjte pɛrendî kengevɛ mɛ ɛmen: **Pefê**, te cilen ɛmen Grɛkete ɛ kan ndryɛuɛt *„Orfɛj“*.

Cɛron.

Kejo pɛrendi ka qene pɛrmi bimenat. Gɛgete ðone *cɛron*, kur pinðɛn pɛmenat ne mɛst (mjɛdis) bulbimit ðɛ lulezimit. Kur gone: «pɛmet cɛrojne», miret vɛɛ (kupetonɛt) sɛ do te kien pɛme. Hɛrandɛ ɛmenin ɛ pɛrendis bimenavɛt ɛ kan npite: **Cɛron**. Kete ɛmen te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛte *„Cɛrɛra“*.

Ilot a Ilotes.

Kejo pɛrendi ka qene biri i Cɛronit ðɛ pɛrendi permi pasunin (bɛgatin). Mɛ qene qe ne koherat vjɛtera nuke ka pasun para, te pasun u kane quɛjte ata, bimenat ðɛ pɛmenat ɛ se cilevɛt kan qene plot mɛ pɛme, ðɛ nga kŷ ɕkake, ɛmenin ɛ pɛrendise pasunis ɛ kan ŋgite **plot** a **plotes**, te cilen ɛmen, pastaj ɛ kan ndryɕuɛt: *„Πλutos“*.

Ilême a pɛmena.

Emenin ɛ pɛrendɛɕes kopeɕtiŋevɛt mɛ pɛme, Cqipetaret ɛ vjɛter ɛ paskau ŋgite: **pɛmena** (pɛerndia ɛ pɛmenavɛt) te cilen ɛmen — ɛ kan ndryɕuɛt: *„Πomoni“*.

A-kiɛ-ane?!

Mɛ qene sɛ, me ato kohera, ŋɛrezia nuke kan dite fundɛt ðɛ anat ɛ oqɛanevɛt, i kan pyɛjte mɛ çudî: «**A-kiɛ-ane**»?! Kete ɛmen ɛ kan ndryɕuɛt: *„Okɛan“*.

Ne rɛje.

Ata qe kan uðetuɛt neper dête, kane pâte (ɕikuɛte) sɛ s' largu dukɛt si kûr rɛjat baɕkohɛn mɛ ujete. Kete vɛnt, ɛ kan bɛsuɛt, pɛrendii uji ðɛ ɛmenin ja kane ŋgite: **Ne-rê**, d. m. ð. ujet mbrine, (arine) ne rê. Πastaj ɛ kan ndryɕuɛt *Nɛrɛj*.

Hertɛj.

Has miðoλoŋîs Grɛkevɛt, kŷ ka qene biri i Nɛptunit, i cili kâ kuλote bagetine ɛ ti, ɛ cila bageti ka qene prɛj foqiðaɛ (lope dɛti). Mɛ kete gaçke (peraλe) mirɛte vɛɛ, sɛ kejo pɛrendi, nuke ka qene tjɛter pê, perveç sɛ noŋe nisî a brɛge, ku kan dal per mɛ kuλote keto lope dɛti, per te cilate kan bɛsuɛt sɛ jan te pɛrendîs dɛtit ðɛ kete vɛnt, mɛ qene qe u ka gind pertej tynɛj, ɛmenin ja kan ŋpite: „**Hertɛj**“ ɛ te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛte „*Hrotɛj*“.

E-hoλe.

Eren ɛ hoλe, ɛ cila eɛte mâ ɛ ftohta sɛ te giða, ɛ kan quɛjte pɛrendî permi te tjɛrat ɛra, ðɛ ɛmenin ja kan ŋpite: **E-hoλe** (êr ɛ hoλe), te cilen ɛmen te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛte: „*Eoλe*“.

Êre.

Emenin ɛ ɛres juge-lindjɛs, ɛ kan ŋpite **Ere** ðɛ ɛ kan bɛsuɛt si pɛrendi permi ɛrat qe dalen nga juge-lindja. Kete ɛmen te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛt: *Ever*.

Bôre.

Kejo pɛrendî ka qene ŋi ɛre mê ɛ maðɛ sɛ te tjɛrat ɛra te vɛriut, ðɛ nga ɛkaku, qe kur fryn ajo, biɛ bore (vdore), ɛmenin ja kan ŋpite **Bore**. Hastaj te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛte: „*Borɛj*“.

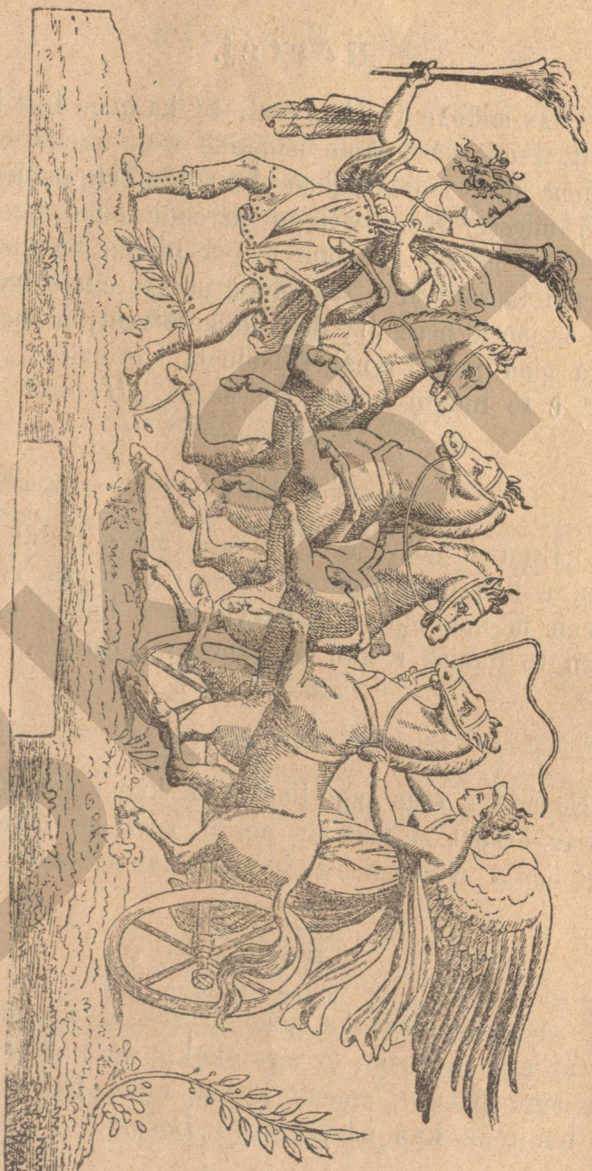

Afrova.

Afrova.

Kesaj ɛrɛ, per te cilen kan bɛsuɛt sɛ dɛl nga valat ɛ dêtit, per mɛ diftuet sɛ afron lindeja ɛ diɛÂit, ja kan ngite ɛmenin: **Afrova,** po te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛt «*Avrora*».

Te-ɛrtera a ɛresi.

Mɛ qenë sɛ per sketɛren (xɛhnɛmin), kan bɛsuɛt sɛ eɛte nene ðê, ðɛ kuri nuke ka drite, po agal mundimɛ, hɛka ðɛ te tjɛra; ɛmnin ja kan ngite: **Te-ɛrtera**. Kete ɛmen, pastaj, te hɛujte ɛ kan ndryɛuɛt: „Tartare".

Herveç kesaj — kan bɛsuɛt sɛ ne te ɛrterat (sketɛre), rɛðen ca lumɛ. Emenin ɛ ɳenit te ketynɛj lumevɛ per te cilen kan bɛsuɛt sɛ nga aj dɛle flage ðɛ smoÀe, ja kan ngite: **Flage-ðene**. Te huɛjte ɛ kan ndryɛuɛt: Flageðona.

Her lumin ɛ dyte kan bɛsuɛt, sɛ uji i tî mliðɛt prɛj lotɛt ɛ fajtorevɛt, te cilet kan prite, rɛð ti nga 10 vjɛte, to qajte, per mɛ i nxɛre me tjatren ane, Haroni mɛ aniɛ. Bɛ ata qe nuke kan pase te i apen nga ɳi dukate, per mɛ i bajte mɛ aniɛn me tjatren ane, i ka haruɛte farɛ, ɛmenin ja kan ngite: **Haron** si ɛðɛ lumit, po Grɛket, ɛmenin ɛ lumit ɛ kan ndyɛuɛt: „Aherone".

Emenin ɛ lumit se trɛte, per te cilen kan bɛsuɛt sɛ ndan sketɛren nga fuɛat ɛ Eliɛɛit, ja kan ngite **Leð**. Te cilen grɛket ɛ kan ndryɛuɛt: *Leða*.

Ilakon.

Emenin ɛ krystarit se pɛrendiavɛt sketɛres ɛ kan ngite: **Ilakon** ɛ Greket pastaj ɛ kan ndrysuɛt *Ilλuton.*

Hermi-tɛɛ.

Her nisjɛn ɛ fares tynɛj (fares barde) kan bɛsuɛt sɛ ky trim, mɛ ndihmen ɛ pɛrendɛɛes mɛndjɛs ka hype ne qiɛλ dɛ ka mare ɲi gace (skendie) prɛj zarmit DiɛΛit, mɛ te cilen ka dene spîrte ɲɛriut qe ka mbaruɛt prɛj baltɛ. Her kete guxim, DiɛΛi, i c'li ka qene zoti i se gideve, urdenuska t'a lidin dɛ t'a ngitin me ɲe skarpe ne malt te Kavkasit. Hastaj, Zoti dergueka skipen qe te i kepase mueskenin ɛ zɛze.

Bɛ kɛɕtu ,kete trim ɛ kan quɛjte ɣymse pɛrendiɛ ãɛ ɛmenin jà kan nɣite, **Hermi-têɛ**, i cili d. m. ã.: permi têɛ ɣindɛt trimenia ɛ Zotit maã (ɕqipɛja) ɛ cila te kɛpaten muɕkenîne. Kete ɛmen Grɛket ɛ kan ndryɕuɛt „Πromitɛos a Πromitɛj"

Πer ɕerbimin qe i ka bete qɛrezis ky trim, mɛ qene qe i ka ãene qɛriut te pâre ɕpirt, i kan nkrɛhe faltorɛ ãɛ i kan ɕerbyɛt diten ɛ prɛmtɛ. Bɛ kɛɕtu ɛmeni i kesaj ditɛ ɛɕte i keti trimi a ɣymse pɛrendiɛ.

Hɛkurêês.

Ky trim, mɛ qene qe ka qene ɕum i forte, ɛ kan quɛjte pɛrendi fuqiɛ, ãɛ ɛmenin ja kan nɣite, **Hɛkurêêse** d. m. ã. qɛri qe ãen hɛkur.

Te huɛjte ɛ kan ndryɕuɛt «*Hɛrkulɛs*».

Πervɛç ketynɛj pɛrendiavɛ ãɛ pɛrendɛɕavɛ, ka pasun ɛãɛ ɕume te tjɛra, po ato do t' i leme per ne tjater liber.

Taɕti do te bejme fjale per: ɕerbetorɛt ɛ pɛrendiavɛt, ventrojtjɛn ɛ tynɛj, ɛmenat, ɕerbimin, ãɛ ɛmenat ɛ ca trimavɛ te tjɛre per te cilet Grɛket ãone sɛ kan qen Grɛke si ɛãɛ per bɛsen (fɛne).

U-lumte.

Si ðame se pari, Gqipetaret ɛ vjɛter, kan bɛsuɛt, sɛ pɛrendiat ðɛ pɛrendɛɛat mliðɛn me ɳi mal, ne te cilen, kan ngrene ɛ kan pite, per mɛ u gzuɛt. Ne kete gas, kan mare pjese ðɛ ɛum nusɛ te rɛa, te cilat kan qene grâ pɛrendiɛvɛ ðɛ gymse pɛrendiɛvɛ, si ɛðɛ gra plaka, te cilat kan ɛerbyɛte pɛrendiavɛt ðɛ pɛrendɛɛavɛt mɛ fatɳoheje (faî).

Mɛ qene qe kan bɛsuɛte kɛɛtu, kurdohɛre kan ðene: „U lumte, o, zoɳa ɛ zoterin!“ Bɛ kɛɛtu, ɛmeni i keti mali qe gindɛt ne kufit Gqipenî-Grɛqîs, ka mbete: u-lumte ɛ pastaj Grɛket, ɛ kan ndryɛuɛt «*Olimpe*».

Nusɛ, mɛ-zê.

Nusɛt qe kan mare pjese me gazin ɛ mbleðjes, te pɛrendiavɛt ɛ pɛreudɛɛavɛt, per mɛ kenduɛt, kurdohɛr kane prite urðen nga Zoti i mað (Diɛði).

Urðenimi nuke ka qene tjater ge perveç sɛ fjalet: *„Kendoni nusɛ mɛ zê!“* Nga ky urðenim, ɛmeni i kenkatorevɛt ka mbɛte *nusɛ* ɛ Grɛket — ɛ kan ndryɛuɛt «*musɛ*». Fjalet *„mɛ zê“* i kan ndryɛuɛt: *„muza“*.

Bɛ kɛɛtu, ɛmeni a fjala „muzike“, nuk' ɛɛte tjater ge, perveç sɛ te dŷ fjalet ɛqipe mɛ-zê. Ne kohera te vjetera, per te cilat ɛ kɛmi fjalen, nuke ka pase as ɳi instrumɛnt per muzike, po agale kendim mɛ zê.

Çdo nusɛ ka rojte ne mbrɛtenit saje, d. m. ð.

atjɛ, ku ka qene martuɛt. Ca nga ata kan rojte neper ɛpɛλat, ca,—neper ujet (dɛtevɛt), te tjɛra neper druɳet ãɛ te tjɛra vɛndisɛ. Te giða kan pase ɛmena te vɛçanta si: Druida ãɛ te tjɛre. Reɳa ɛ ɛmenit Druida, dɛl nga fjala ɛqipe **drû** ãɛ mirɛt vɛɛ sɛ i kan quɛjte te druɳɛt, po ɛ kan ndryɛuɛt «Druidi» si ɛãɛ te tjɛrat.

Hih-fatɛ.

Gravɛt plaka, qe kan ɛerbyɛt pɛrendiavɛt, pɛrendɛɛavɛt ãɛ nga noɳehɛrɛ ãɛ ɳɛresvɛt, mɛ te ɳohe fatin ɛ tyɳɛj, ja u kan ngite ɛmenin: **Hih-fatɛ** i cili d. m. ã.: gra qe ɳohin fatin (kesmɛtin) ɛ atyɳɛj qe i pyɛsin. Hastaj ɛ kan ndryɛuɛt *Nimfi.*

Ka ɛãɛ ɛum pɛrendia ɛ pɛrendɛɛa. po mɛ qene qe nuke jaɳe aqe te nɛvojeɛmɛ per mɛ i çkoqite, dot' i lê per tjater hɛre.

Ndarɛja ɛ Gqipetarevɛt ãɛ ɛmenat ɛ vɛçanta.

Si ãame se pari, Gqipetaret u kan perhape neper sinisit malɛvɛt ãɛ kan punuɛt, per te rojte: bujkesî (çifçiλek), bariɳ (çobane), gahtore (avxiλek) ãɛ mjɛɛterî.

Gqipetaret qe kan punuɛt bujqesî i kan quɛjt **âr-benes** ãɛ vɛnt-rojtjɛn ɛ tyɳɛj **âr-benî** Has kohɛ te huɛjt ɛ kan ndryɛuɛt ɛmenin arbenes kɛɛtu: Grɛ-

ket ɛ kan ndryɢuɛt arvaniti, Λatinet — aλbanɛz, Turqit — arnaut ɛðɛ te tjɛra.

ɢqipetaret qe kan qen bariŋ ðɛ kane pase ɢume ðɛne, i kan quɛjte **mað-ðɛnnes** (ɢum ðɛnes), ðɛ vɛnt-rojtjɛn ɛ tynɛj: **mað-ðɛnnî**. Keta ɛmena, te huɛjte i kan ndryɢuɛt: maqɛdonas ðɛ maqɛdonî.

Anen ɛ pɛrendimit te Θɛsalis, ɛ kan quɛjt **ana ɛ ɛper**. — Te huɛjte ɛ kan ndryɢuɛt: „Epir“ ðɛ rojtesit — Epirote.

ɢqipetaret qe nuke kan bête luftera, ne mɛst te tynɛj, po kan rojte te lire, i kan quɛjte, **te lire** (te pa pɛnguɛt) ðɛ anen ɛ tynɛj **ɛ lire**. Te huɛjte, pastaj ɛ kan ndryɢuɛt *Iliria*.

Mbrɛti i pare, i ketynɛj ɢqipetarevɛ u ka quɛjte *i-lire*.

Γið ɢqipetaret qe kan rojte neper malɛt u kan quɛjte **malesore**. Grɛket ɛ vjɛter i kan quɛjte, „moλosiŋ“.

Gɛgevɛt te sotme, Grɛket u kan ðene *ɣigas*. Kŷ ɛmen d. m. ð. bûr i mað ɛ i forte, mɛ qene qe keta ɢqipetare kan qen te mbeðɛŋ ɛðɛ te forte.

Fjala ɛ perɣiðeɢmɛ *ɣigante* dɛl nga fjala Gɛge, nga te cilet Grɛket ɛ vjɛter kan mare frike ðɛ kan ðene sɛ perpara tynɛj nuke ka pâse ne sinisît malɛvɛt te tjɛre ŋɛres pervɛç sɛ ŋi far Cikλope mɛ ŋi sŷ ne baλe ðɛ ɢume te mbeðɛŋ.

Bɛ kɛɢtu, ɢqipetaret kan nɣit, ŋeni tjatrit, ɛmena te vɛçanta, sikundra punes a vɛndit qe rojne, per mɛ u ndâte ŋena nga tjatra ane, po te huɛjte i kan ndryɢuɛt ɛmenat ðɛ pastaj kan kujtuɛt sɛ jan kombɛ te vɛçanta.

ɢqipetaret kurdohɛrɛ, ndervɛthɛ, u kan quɛjte ɢqipetare si ɛðɛ taɢti, ðɛ kurdohɛrɛ kan kuvɛnduɛt

guhen ɛ nenes vɛt, ɢqipɛn. Ata qe kan ndruɛt guhen ɛ vɛt, kan ndruɛt kombesin ɛâɛ gakun ɛ u kan bete kombɛ te tjɛra si: Grɛket, Λatinet, Italianet, Francuzet, Spaŋoλet ɛâɛ ɢume te tjɛre, áti i se cilevɛt eɢte ɢqipetari âɛ nena (mema) ɛ guhes tynɛj—ɢqipɛja. Herandɛ guha ɢqipɛ ngane ɢume ketynɛj guhavɛ, te cilat pastaj jan lɛtaruɛt ɛ qytɛtenuɛt, tô ɢkruɛt ɛ tô kenduɛte.

Nisja ɛ kombit Grɛke âɛ istoria ɛ tynɛj.

Nuke dihɛt sa mî vjɛte pas ɢqipetarevɛt, ne Grɛqi te sotmɛ, kan arâe: Finiqane, Egupɪjane ɛâɛ te tjɛre. ɢqipetaret, mɛ qene qe kurdohɛrɛ kan qene mîrbenes, u kan hɛqe neper malɛt ɛ vendin ɛ vɛt ɛ kane lene te arâunevɛt. Ne kete vent mbɛtkan ɢum ɢqipetare si ɛâɛ fortɛsa te nkrɛhuna nga ɢqipetaret, mɛ ɛmena ɢqip. Anen qe kan lene, pastaj ɢqipetaret, ɛ kan quɛjte: **ɛ lene**, d. m. â. ana ɛ lene. ɢqipetaret qe kan mbɛte, u kan perzɪɛt mɛ te arâunit, si ɛâɛ guhen, âɛ u kan quɛjte ɛlin. Kŷ ɛmen d. m. â. ŋɛres qe rojne ne vent te lene.

Bɛ kɛɢtu, Elinet nuke jan tjater komb pervɛç sɛ pake ɢqipetare te perzɪɛt mɛ Finiqane, gŷpe (ɛvgite) âɛ te tjɛre. Herandɛ Grɛket geŋɛjne (rɛjne) si gypet per mɛ mare giâ te mirat ɛ ɢqipetarevɛt per mî vɛthɛ.

Her mɛ mos u mare vɛɢte (kupetuɛt) rɛnat ɛ tynɛja, kan ɢkruɛt neper istorijat sɛ perpara tynɛj ne sinisît malɛvɛt, nuke ka pasun te tjɛre ŋɛres pervɛç sɛ ŋi fâr ŋɛres te mbeâɛŋ, mɛ ŋi sŷ ne bâλe âɛ i kan quɛjte Cikλope. Nga keta ŋɛres, te cilet

pas pake kohɛ humpkan, kan mbɛte ne Grɛqî te sotm ɛume fortɛsa, nga te cilat mâ te degueta jan: *Argos* (pastaj ne kete vɛnt u ka âɛmeluɛt qytɛti Argos), *Atrɛja* âɛ *Miqeni*. Te giâa keta fortɛsa kan qene nkrɛhun mɛ gure aqe te mbeâɛq, qe 20 kval (kuɛje) s' kan munte te i hɛqin.

Her fortɛsen Argos, istoriat ɛ vjɛtera bejne kete ɛenim: *„Bɛsohɛt sɛ ne kete fortɛse Cikλopet kan ruɛjte armet“*.—Kŷ ɛenim ɛɛte ɛume i vertɛte. Emeni „Argos“, nuk' ɛɛte tjater gɛ, pervɛç sɛ fjale ɛqipe **arges** (arkes) vɛnt a ndertɛse per te ruɛjte: arɡɛt, ɛigɛtat, tjɛguλat, âɛ te tjɛra. Reqa ɛ kesaj fjalɛ ɛɛte *árge*.

Vɛndin reâ kesaj fortɛsɛ ne te cilen kan rojte Gqipetare, qe dine te perdorin argun mîre, ɛ kan quɛjte: **arg-dija**. Grɛket pastaj ɛ kan ndryɛuɛt „Arkadija“.

Anen ɛ vɛrî-lindjɛs, ne te cilen kan rojte Gqipetaret qe kan liâe arɡɛt, ɛ kan quɛjte, **arge-liâa**. Grɛket ɛ kan ndryɛuɛt «Argoliâa».

Anen ɛ pɛrendimit te argdîs, ɛ cila ka qene ɛum ɛ lige, plot mɛ λomba ɛ balte (batakλek), ɛ kan quɛjte **ɛ-liga**, d. m. â. ana ɛ lige. Grɛket ɛ kan ndryɛuɛt: „Elida“.

Anen ɛ juges te arges ɛ kan quɛjte, Lokenia. Ne kete vɛnt kan rojte Lokat qe rojne âɛ sot ne Gegeni. Kete ɛmen Grɛket ɛ kan ndryɛuɛt „Λakoni“.

Mɛsin (mjɛdisin) ɛ Lokenîs ɛ te dɛtit, ɛ kan quɛjte **mɛs-ana** (ana ɛ mɛsit). Hastaj ndryɛuɛt „Mɛsena“.

Lokat, mɛ qene qe, pastaj, kan dite te perdorin mire ɛpaten, te tjɛret Gqipetare, i kan quɛjt: **ɛpatare** âɛ qytɛtin ɛ tynɛj **Gpata**, te cilin Grɛ-

ket mɛ mos pase zê ɢ, ɛ kan ndryɢuɛt „Sparta“ ɗɛ ŋɛrezit «Spartanes».

Si Lokat, aɢtu ɛɗɛ ɢpataret ɛɗɛ sot rojne ne Gɛgenî nen keta ɛmena, po te huɛjte i dine te çkrîte ɛ te humbune.

Me anet vɛriut te Argese (Argosit) kan rojte ɢqipetaret qe kan punuɛt bujkesi. Keta ŋɛres i kan quɛjte **koriŋe** d. m. ɗ. ŋɛres qe korin (kores) anen ɛ tynɛj, Grɛket, ɛ kan ndryɢuɛt *Korint* si ɛɗɛ ɢum te tjɛra.

Her fortɛsen *Atrɛja,* istorija ben kete ɢenim. *„Bɛsohɛt sɛ ne kete fortɛse kâ rojtun ati i Cikλopevɛt“*. Emeni *Atrɛja* nuk' eɢte tjater ɡê, pervɛç sɛ dŷ fjale ɢqipe, te cilat refɛjne sɛ ne kete fortɛse ka rojte áti a i pari i ɢqipetarevɛt, te cilen ɛ kan pase ne vɛnt te átit (babes).

I çkoqitun ɛmeni me dŷ fjale, dɛl keɢtu: fjala ɛ pare eɢte **at** ɛɗɛ ɛ dyta **rî**. Her mɛ ɗene, mɛ ŋi fjale, vɛnt ne te cilen rî ati, ɛ kan bete *Atrija.* Grɛket ɛ kan ndryɢuɛt *Atrɛja.*

Her miqɛnet, Odisɛu ka ɗene keɢtu: „Nuke me bɛsohɛt te kiɛte ŋɛres mâ mirbones sɛ Miqɛnet. Ata nuke lene ŋɛrî uɗetar te ɢkojnɛ, rɛɗ tynɛj, ɡɛr te mos ɛ griɢin (ftojne) per mɛ ɛ gostite.“

Nga keta fjale mirɛt vɛɢte sɛ ɛmeni i fortɛses Miqɛni, nuk' eɢte tjater ɡê pervɛç sɛ ŋi griɢim, me ɡuhet ɢqip, **miq-ɛni**.

Has ketynɛj ɛmenavɛ, te cilat kan até refim qe ɗone ɗɛ istorijat ɛ vjɛtera, a munt te bɛsohɛt sɛ Grɛket jan te pare ne sinisît te malɛvɛt ɛɗɛ sɛ te ɡiɗ keta ɛmena qe çkoqitme ɗɛ do te çkoqisem, nuke jan te nɡitun prɛj ɢqipetareɢ? . . . .

E vertɛta ɛ se vertɛtavɛt ɛɕte kejo, qe ju refɛn kejo istori ɛ ɕkurte.

Uni, guzoj te ðom sɛ Finiqianet, Egyptjanet ðɛ te tjɛre jan arðun, ne Grɛqi te sotmɛ, ne kohe te luftes Trojes ðɛ u kan perzite mɛ te mbɛtunit Ɠqipetare (Ilɛλazge) ðɛ u kan quɛjte Eline, si ðame se pari.

Nisɛja ɛ istoris Grɛkevɛt.

Sikundra ɕkruɛjne gið istoriat ɛ vjetera, istoria ɛ Grɛkevɛt nisen nga kenget ɛ Omirit, te cilat jan kenduɛt me guhen ɛqipɛ, ðɛ, gôj me gôj, u kan perhape, gɛr ketu ɛ, ne kohet Hizostratevɛt i kan ɕkruɛjt me guhet vjeter te Grɛkevɛt, d. m. ð. me ɲi guhe ɛqip ɛ perziɛt mɛ finikiɛte ðɛ ɛguptiɛte. Nga keta kenge Ɠqipetaret kan mare vɛɕ 70 fjale me ɲi qint, kur Grɛket ɛ pastajme, — 10 me ɲi qint.

Trimat, te cilet, kan mare pjɛɕe ne luftet Trojes, ðɛ cilet, Omɛri i levdon mɛ kenget ɛ vɛta, kan qene te gið Ɠqipetare si ɛðɛ Omɛri vɛte, po Grɛket ðone sɛ kan qene Grɛke.

Omɛri ka qene ɲi ɛqipetâr i vɛrbet (pa sŷ) ðɛ kûr ka kenduɛt, perhɛrɛ ka ðene, si ɛðɛ taɛti te vɛrbunit: *„Uni i mjɛri“* ðɛ kɛɛtu ɛmeni i ka mbɛte *i-mjɛre*, te cilen Grɛket ɛ kan ndryɕuɛt, pastaj Omɛr.

Ne luftet Trojes, (Krojes) ɛ cila u ka bete me 1270 para Kriɛtit, trimeni mê te maðɛ sɛ te giðe ka refyɛt mbrɛti i Ɠqipetarevɛt Θɛsalîs (Toskenîs) ɛ cila gɛr me 1529 para Kriɛtit u ka quɛjte Ilɛλasgî, **Aq-i-lɛhti** ɛmenin ɛ te cilit Grɛket ɛ kan ndryɕuɛt „Ahilɛfs“. Nga ana ɛ Krojanevɛt (Tro-

janevɛt) trimeni te maðɛ ka refyɛt **Hɛkuri**, ɛmenin ɛ keti ɛqipetari Grɛket ɛ kan ndryɛuɛt „Hɛktor“. Nga ana ɛ Ɑqipetarevɛt te perziɛt mɛ: Finiqan, Ɛguptjan, ɛðɛ te tjɛre (Grɛkevɛt), ɛum dituni ka refyɛt Odiseu i cili ka ðene urðen te mbarojne ɲi kale prɛj druni, ne te cilen te mɛihen dy vɛt, per mɛ hape (nçɛle) dyɛrt ɛ qytɛtit qe te hynin uɛteria ɛ Ɑqipetarevɛt baɛkuɛt per mɛ ɛ mare qytɛtin, ðɛ nga ky ɛkak, Ɑqipetaret u kan çudite mendjɛs tî ðɛ kan ðene: **O, dîsî!** (O, dituni) ðɛ ɛmeni i ka mbɛte O, dîsî, te cilen Grɛket ɛ kan ndrŷɛuɛt „Oðisevs“.

Ɑqipetaret ɛ Maðonnîs (Maqɛdonis), mɛ mbrɛtin i cili u ka quɛjte Hɛλazgon, kan ndihun Krojanevɛt.

Mbrɛti i Iliriqevɛt (Gɛgevɛt), Klini, ka vajte me ndihme Grɛkevɛt mɛ 72 aniɛ. Bɛ kɛɛtu, te giû kân qene Ɑqipetare te pa perziɛt, perveç Elinet (Grɛket), te cilet athɛrɛ kan kuvenduɛt farɛ ɛqip ðɛ pastaj dalɛ-ngadalɛ u kan perziɛt farɛ.

Has luftes Krojes, Odiseu ka dale te uðetojnɛ, per mɛ mɛuɛt fuqin ɛ Ɑqipetarevɛt te pa perziɛt, ðɛ noɲi dit te mundinɛ te i ɛtjɛrɛ ne dore.

Has miðoλogis Grɛkevɛt, kŷ ka uðetuɛt neper nisiat ɛume kohe. Has atî, ka dale tâ kerkojnɛ i biri, Tɛlɛmahu. Has bɛsimit vjeter, Tɛlɛmahut i ka ndih me nɛvojat, mɛ mɛnt ðɛ mɛ durim, pɛrendia ɛ mendjɛs, E ðena (Aðina), cila ka uðetuɛt mɛ té si ɲɛri, te cilen Tɛlɛmahu nuk ɛ ka dite tjɛter perveç sɛ ɲɛri te cilen ɛ quɛjn Mɛntôr.

Emeni Mɛntôr nuk' ɛɛte tjater gê, perveç sɛ fjale ɛqip, ɛ cila d. m. ð. ɲɛri qe ɛp mɛnt tjatrit (msoɲɛs). Reɲa ɛ kesaj fjalɛ ɛɛte *mɛnt*.

Tɛlɛmahu tô uðetuɛt, mɛ aniɛ, neper dɛte, per mɛ kerkuɛt te átin, baɛke mɛ Mɛntorin, fryne ɲe êr

ε maδε δε ε θtyne anien ε tynεj ne Itali te juges (Kalabria ε sotmε). Ketu i zenkan vendasit δε i nçuεkan tε mbrεti i tynεj te cilen ε kan quεjt Iδomenεj. Ky mbrεt ka mbrεtenuεt permi qytεtin Salent, i cili d. m. δ. *Se lenεt* (qytεti i se lenevεt).

Kur i prûkan tε mbrεti aj qenką tô menduεt si tâ mprojnε qytεtin prεj vendasit vjεter te cilet i hapkan lufte.

Has pak kuvendi, Mentori ε pyεjtka mbrεtin ε se lenes (Salentit):

„A munt te di persε eθte kejo lufte, δε te cilet jan keta qe u hapin lufte?“

Iδomenεu u ka perpigun:*) „Kur erâme ne kete brεg, na pεtme ketu ηi komb te εger i cili ronte mε pah δε mε pεme. Keta ηeres, kur pâne aniεt, mε te cilat erâme, δε armet qe kiθim, u hoqne neper maiεt δε ket vent ε lane. Has pak kohε, ηerezia ε jone, mε qene qe kiθin deθir te maδε te i θatisin maiεt δε te vrasen pak δia te εgera, duεlne neper maiεt per pah. Ketu u pjεkeθin mε te ikunit, kryεtaret ε se cilevεt u δonkeθin: „Vendin, reδ dεtit, te cilen ε kiθim θum mâλe, ja u lam juvε, nεvε na mbεtne agal maiεt, ne te cilat nuk kâ tjater pe perveç sε θkarpa, θpeλa δε pŷλe; ε drejta taθti eθte te na lini ne keta viε urte εδε liruεt. Ju pindi ketu te ndate δε te paket, ne dôr ε kεmi te ju δerim δε te mεhim çdo trag nga θoket ε-juεj, po nεvé nuke domi te i lyεjme duεrte mε pakun ε atynεj te cilet jan ηeres si nεvε. Θkoni prâ, εδε mos haroni, sε juvε dεtyroni rojtjen ε vet, θpirt-ma-

*) Leçitniε mε rê te maδε qe tâ mirni vεθ te vertεten, sε Greket ε mεhin mε peraλa (gaçka).

ðɛs ðɛ ɳɛrezdaɕjɛs jône. Mos baroni kuri, sɛ kini mare msimɛ per te rojte mɛ masa, prɛj atynɛj ɳɛrezvɛ, te cilet i quɛni varvare ðɛ te ɛger".

„Ata ɳɛres te cilet iɕin leɕuɛt mɛ kete menyre, ɳga varvaret, nuk' ɛ bajtin kete mbarɛ (turpe) po mbloðne ɕume ɕoke ðɛ ɕkyɛtin per se dyti per gah, armatosun gɛr me ðembe. Iler pake kohe u pjɛkeɕin mɛ varvaret ðɛ u rakeɕin. Lufta u ndɛzkɛ me te dŷ anet ðɛ ɕigɛtat rakeɕin si breɕen. Varvaret mɛ qene qe qenkeɕin te paket, u kðyɛkeɕin prape, neper ɕkarpat ðɛ t' onet u kðyɛkɕin prape.

„Has pak kohe, tɛ uni ɛrðne dy pleqe te derguɛt ɳga ana ɛ varvarevɛt per mɛ kerkuɛt paqɛ a lufte. Has si me ðane ðurate (bakɕiɕ) dŷ lekura prɛj ɛgersiaɕ ðɛ pake pɛme ɳga vɛndi i tynɛj, ɛ nisne kuvɛndin keɕtu" :

„O mbrɛt i se lenes (Salɛntit), si qe ɕɛf, nɛvɛ mbame me ɳenen dôre rɛmbe zɛjtinkaɕ (huλiɳeɕ), ðɛ me tjatren — korðe*). — Ja paqɛja, ja ðɛ lufta. Xgið. Na mâ tɛper deɕerojme paqɛn (pajtimin), ðɛ ɳga daɕunî per paqɛ, nɛvɛ nuk ɛ quɛjtim per turpe (mbarɛ) te ja u lême jû vendin ɛ ŷn, ne te cilen bîmenat behɛn aqe te mira ðɛ druɳet apen aqe pɛme te embela. Ilo mɛ qene qe paqɛja, per nɛvɛ eɕte pɛma mâ ɛ embel sɛ te giða, nɛvɛ u hoqme neper keta malɛ te nalta, ɛ te mbeluɛta per jɛtɛ mɛ vdôr ɛ mɛ akuj, ne te cilat kuri nuke bîne ɛ lulezojne lulat ɛ prendevɛres si ɛðɛ te piqɛn pɛmet ɛ vjɛɕtes. Nɛvɛ na zê tmɛr, kûr depojme sɛ disa ɳeres, per ndɛr, ɛ per nem, ɛgersohɛn ɛ si te pamɛnt ɕkrɛ-

*) Me koherat vjɛtera, rɛmbi i huλiɳɛt ka qen ɛeɳe paqɛjɛ ɛ korða — ɛeɳe lufte.

tojne viset ɛ te tjerevet ðɛ u derðin pakun. Ne qofte sɛ kŷ nem i renet, te ka zene ɛðɛ tŷ, nɛvɛ nuk te kɛmi ziline po na ðimbɛt ðɛ lusem pɛrendiat ðɛ pɛrendɛɛat*) te na ruɛjne nða kejo marezî. Ne qofte sɛ mesimɛt ðɛ qytetenîmi, mɛ te cilat livdohi aqe, smunt te ju msojne tjater pê, perveç sɛ padrɛjtesin ɛ pɛstire, nɛvɛ athɛrɛ do te quɛjme vɛthɛn ɛum mâ te lumtun, sɛ jɛmi larguɛt nga keta te liga. Nɛvɛ do tâ quɛjme pɛr ndɛr ɛ nem, te jɛmi pɛrjɛtɛ pa msim ɛ qytɛtenim po te jɛmi: te drɛjte, te ndɛrɛɛm, te kenaqɛmi mɛ pake ðɛ te grazitɛmi prɛj punavɛt te liga, te cilat msojne ɳɛriun te kerkojne tɛpɛr. Ata qe ndɛrojme nɛvɛ jane: ɛendɛti, liria, fuqia ɛ trupit (korpit) ðɛ ɛpirtit; te bejme mire; te kiɛmi daɛunî mɛ fqiɳɛt; te rojme si vllazen mɛ miqte; te zeme bɛse ɳɛni-tjatrin; te diftojme perhɛrɛ te vertɛten nder sŷ; te i durojme te ligat; te mos gezohɛmi se miravɛt qe na bejne te huɛjte sɛ dɛtyrohɛmi; te kiɛmi frige pɛrendiat ðɛ pɛrendɛɛat ðɛ te tjɛra. Ja sɛ çfare ɳɛres jan ata qe na kan derguɛt te ju ðomi sɛ daɛunojne paqɛ mɛ qene qe jan te urte. Ilo ne te qɛron Zoti i maði qe te mos duɛɛ paqɛ, do te mareɛ vɛɛ po vone, sɛ ɳɛrzit te cilet, prɛj urtesiɛ daɛunojne paqɛ, jan si dragɯɛ ne lufte".

„Kur me kuvendonin kɛɛtu keta plɛqe, ɛpirti im mbuɛɛj mɛ gas ðɛ sŷte nuke i nxirɳa nga ata. Fjoket (lɛɛerat) i kiɛin te ɛkurta ðɛ te ðiɳta, mjɛkerat — te barða ðɛ te gata; vɛtuλa te traɛa, sŷ te gaλe, xgim (vɛɛtrim) te fôrte, harakter te gurte, fjale te vertɛtta ɛ te bindtta, kuvɛnt te rafɛɛ ɛ te pel-

*) Cilat jan keta pɛrendia ɛ pɛrendɛɛa qe kan bɛsuɛt keta ɳɛres, mɛ qene sɛ Grɛket ðone sɛ bɛsa (fɛa) ɛ vjɛter ka dale nga ata?

qyɛɕem; mɛnt te gate ɛ te fɛλe; likurat, qe u ɕerbɛɳin ne vɛnt te pɛtkavɛt (robavɛt), i kiɕin fjuge (hɛðe) ne krah ðɛ nen tà dukeɕin miɕerat ɛ duɛrvɛt tynɛj te cilat iɕin mâ te dɛλeta sɛ duɛrt te uɕterîs s'jone. Ilas si ɛ sosne fjalen, uni u ðaɕe sɛ daɕunoj paqɛ ɛ miqesi mɛ tá ðɛ te dŷ anet ðam bɛse sɛ do ta mbame miqesin ðɛ i persoλa prape mɛ ðuratɛ (bakɕiɕɛ)".

„Ilo tô ɕkuɛt, keta te derguɛt, i pritkeɕin mbe uðe, neper malɛt, ɳerezit ɛ jone ðɛ i vrâkeɕin. Sa depuɛkeɕin, varvaret, per kete vrasjɛ mɛ te pa bɛse, u ɛgersuɛkɕin ðɛ lufta u ndɛs. Taɕti ata nuk na bɛsojne per aspê, ðɛ don te na humbasin te giđ ðɛ te na ɛ priɕin qytɛtin".

„Her mɛ qên mâ te forte sɛ nɛvɛ, ata jan baɕkuɛt mɛ: Lokrjanet, Apoliɳet, Lukaɳet, Brutinet, Krotoniotet, Niritet, Mɛsapiɳet, Brindiziɳet ðɛ te tjɛre, ðɛ giđ prɛsen jaɕt qytɛtit, armatosun mɛ çdo fare arme.

Ɠenim. Te giđ keta filira te vɛçanta kan qen Ɠqipetaret per te cilet se pari ðam sɛ zune Italin ɛ juges ðɛ pastaj u perhapne ne per giđ Italine ðɛ ɛ ndryɕuɛtin ɛmenin ɛ pergiđɕem d. m. đ. sɛ çdo cope ka mar ɛmenin ɛ qytɛtit a anes qe rojne, si ɛðɛ taɕti. Lokranet jan Lokat ɛ sotme, Niritet, — Mirditasit, — Brindiziɳet — Brindizesit ðɛ keɕtu. Emeni i drɛjte i Brindizes eɕte *Briɳes*, mɛ qene sɛ ky qytɛt eɕte nkrɛhun ne mɛst te dy briɕevɛ te cilet dukɛn si briɳe.

„Lukanet jan arđun mɛ rotuλoɳesɛ ðɛ armatosun mɛ kosa te mprɛheta*) Brutiɳet jan armatosun mɛ: argɛ, ɕigɛta tjɛguλa ðɛ te tjɛra. Keta jau aqe

*) Ku i kan mar keto kosa ɛ rotuλoɳesɛ, mɛ qen qe Grɛket ðone sɛ nuk kan dite as ɳi mjɛɕteri?!

te lɛhte, sɛ kur hɛcin, ŋɛriut i dukɛt sikur ɢkɛlin permi ðoŋat ðɛ nuke lene as ŋi trag permi griλit a pluhenit, nga lɛhtesia ɛ tynɛj nuke ðɛhɛt as ŋi fiλɛ kuλos. Kur perpiqɛn mɛ armiqet, leɢohɛn si ɢiɡɛta per mi tá ðɛ mɛ ŋi ɢperditjɛ te maðɛ hiqɛn prape. Krotoniótet jan godites (niɢanxi) mê te mîre sɛ te ɡið. Ma i paditunі i tynɛj ɛ kapercɛn (ɢkon) mâ te msuɛtin ɛ yn. Keta ŋɛres, te kiɢin mare pjɛse ne losjɛt te jona (te Grɛkevɛt) kurdo hɛrɛ dotà fitonin ðuraten ɛ maðɛ ðɛ paresîn. ɢiɡɛtat ɛ tynɛja jan te nɡyɛta mɛ palcen ɛ ŋî kuλosɛ, ɛ cila, tryten (hɛlmon) ɡakun ɛ ŋɛriut ɛðɛ vdɛs. Niritet, Brindiziŋet, ðɛ Mɛsapiŋet nuke din te perdorin te tjɛrat arme pervɛç sɛ bahɛn (hobɛ), po kûr nturɛn permi armiket ðerɛsin mɛ ŋi ulurím i cili çâne qiɛλin ðɛ i frikson armiqet.“

„Ja, kŷ eɢte ɢkaku i kesaj luftɛ, ðɛ keta jan ŋɛrezet qi don te na humbasin taɢti. . . . . .“

Πas fjales se fundit te Iðomɛneit, Mɛntori, i cili ɛ deɡoj mɛ rê te maðɛ, i ðote: — „Keta ŋɛres, te cilet ju i quɛni te mare ɛ te ɛger, ju ðenkan ŋi mesim ɢume te fɛλe, kur arðkan te ju kerkojne paqɛ ðɛ miqesi. — Πersɛ ɛ kerkuɛtin miqesin ɛ juɛj? Sikundra ɢihni vɛte, as prɛj frigɛ as nga noŋi tjater ɡejɛ, pervɛç sɛ prɛj ŋɛrezîdaɢjɛ. Te mos iɢtɛ aɢtu s' munt te ju viŋin sot mɛ trimeni ɛ mɛ bureni ɡɛr ne kurt. Πersɛ, ðɛ ju nuke punoni mɛ mase ɛ te ɢkoni pas msimit tynɛj? — Ky nem i rɛnet (rɛme) i cili smunt te qindrojnɛ mâ tɛper sɛ hiu ne ɛret, ja u ka prute demin ɛ sotme se cilit fundi nuk i dihɛt. . . . . .“

* * *

Πas kɛtynɛj fjalevɛ te Iđomɛnɛit đɛ te Mɛntorit, mirɛt vɛɢ, sɛ rojtesit ɛ pare te Italîs sotmɛ kan qene ɢqipetare, si qe đam s' pari, ɛ jo Grɛke.

Πer mɛ u vertɛtuɛt, sɛ ɢqipetaret jan te paret, qe kan nise bujkesin đɛ mjɛɢterin, ne Itali si ɛđɛ me çdo vɛnt do te çkoqitim ca ɛmena, te cilat me tjater ɡuhe nuk kan noŋe refim, pervɛç me ɡuhen ɢqip.

Se pari đam, sɛ ɢqipetaret ɛrđne nga Hindi, u perhapne neper ɡiđ sinisîn ɛ malɛvɛt ɛđɛ sɛ ŋi cope zu Italin ɛ sotmɛ. Mɛ mos pas te tjɛr ŋɛres si ɛđɛ m'çdo an tjater, ɢume kohe kan rojte mɛ bujkesi đɛ mjɛɢteri. Nder vɛthɛ, perhɛrɛ kan pas miqesi đɛ daɢuni. Ne ɢum vɛndisɛ, nga te cilat bɛsuɛkɢin sɛ munt te vin te tjêre, paskeɢin nkrɛhe fortɛsa, per mɛ rojte đɛ mɛ u ruɛjte nga te tjɛret. Keto fortɛsa, pastaj jan bête qytɛtɛ.

Pojtesit ɛ pâre, ne mɛst te Italîs, istoria ɛ vjɛter i zɛ ne goj nen ɛmenin Etruske d. m. đ. Toske. Πer tá ɢkruɛn keɢtu :

„Πâ mɛ mos u nkrêhe qytɛti Rome, Tosket (Etrusket) iɢin mê te pasun ɛ te ditun sɛ te ɡiđe. Mjɛɢteria đɛ trɛgetia, nder tá iɢtɛ ɢum ɛ perhapet đɛ ɛ lulezuɛt. Bɛsa (fɛa) ɛ tynɛj iɢtɛ: Diɛλi, Hɛra, Hana, huλiŋet đɛ te tjɛra, d. m. đ. kejo qe u refɛn kejo liber. Fara đɛ ɡuha ɛ tynɛj, ɡɛr me sot nuke dihɛt, po bɛsohɛt te jɛne nga fara ɛ Hindasvɛt, d. m. đ. — ɛ ɢqipetarevɛt“.

Si u ka nkrɛhe qytɛti Rome!

Biri i Anhisit mbrɛt i Krojes (Trojes), te cilen ɛ quɛjtkan Enɛj, mɛ ca ɕoke ngrihɛt nga Kroja ðɛ iken ne Itali te sotmɛ. Vɛndesit Ɑkipetare, i apen ɳi cope vɛnt per te rôjte. Ne kete vɛnt, Enɛu nkrɛhka ɳi qytɛt te cilin ɛ quɛjtkan (sikundra ɕkruɛn istoria ɛ vjeter) Aavinium. Nga ky ɕkak, Enɛin ɛ kan ndɛruɛt si pɛrendî ɛðɛ per mɛ mos ju haruɛt ɛmeni, pas vdɛkjɛs, ɛmenin ɛ ti ja kan ngit dites ɛntɛj. *E Entɛj* d. m. ð. ɛ Enɛjit.

Has keti qytɛti, Ɑqipetaret nkrɛhkan ne funt te malit *Arben* ɳi qytɛt te cilen ɛ kan quɛjt ne ɛmenit malit, *Ar-ben*. Malin ɛ kan quɛjt *Ar-ben* nga ɕkaku sɛ Ɑqipetaret kan punuɛt, nepɛr té, bujqesi. Hastaj Aatinet, ɛmenin ɛ malit ɛ kan ndryɕuɛt „Aλbɛn“ ɛ te qytɛtit „Aλba“.

Ne keto kohera, niskan té vin, nepɛr keto visɛ, kombɛ te tjɛre si ɛðɛ me çdo vɛnt. Her mɛ u ruɛjt nga te huɛjt, Ɑqipetaret nkrɛhkan me anet menger te lumit Tiber ɳi fortɛs ne te cilen te rojne ðɛ te ɕikojne te mos hyrin, se andɛjmi, armiqet mɛ anis (gɛmia). Emenin kesaj fortɛsɛ ja kan ngite **Pôme**, nga ɕkaku qe ne té kan rojte. Peɳa ɛ kesaj fjalɛ eɕte : Pô (gaλo). Hastaj, sternipet ɛ Enɛit, kan nkrɛh, rɛð kesaj fortɛsɛ te tjɛra ðɛ keɕtu u ɕtuɛkan ɛ u bêka qytɛt. Pojtesit ɛ keti qytɛti, tô perziɛt pastaj mɛ te arðunit, kan bête Pomaset, si ɛðɛ te tjɛret betin Aatinet.

Tiranesit ɛ sotme, ne koherat te vjetera u kan quɛjte **Te-reɳes**. Ne kete ɛmen kan nkrɛhe ðɛ qytɛt te cilin pastaj ɛ kan ndryɕuɛt „Tarɛnt“. Keta,

pastaj kan bêt luftera mε Romaset te cilet hyrkan ne Tarεnt. Hastaj Tiranesit (Tarεntiηet) kerkuεkan ndihme prεj Hiros maδ (mbrεt i Epirit) δε kŷ se pari derguεkε, me 281 para Kr. Miλonin mε 3,000 vεta Gqipetare. Has ηi moti dεrδεt vεte mε 25,000 Gqipetare te baεkuεt: Epirot (Toske), Maδδεnnes (Maqεdonas) δε Arbenes, εδε mε ηizεt filε δε i mundka Romaset.

Bε keεtu, Gqipetaret ε Italis vjeter u perziεkan mε kombε te tjer δε bêkan: Λatinet, Italianet, Francuzet, Rumenet (Vλεhet) δε te tjere, reηa ε guhes se cilevεt eεt εqip si εδε ε Grεkevεt.

Sikundra δote Straboni δε giδ te vjeterit εkroηes, pas luftes Trojes, nga Saλahora ε poεte iεin te huεj, andεj ε keho Grεke; d. m. δ. sε atjε ε kiεin kufin si εδε taεti. Her te huεjte d. m. δ. sε iεin Pελazge (Gqipetare) te cilet nuke ronin agal ne Gqipenî te sotmε, po nga Saλahora ε nga Selεniku ε gêr me Triεst. Hertεj Θraqit qenkeεin Gqête (Sλavet), δε nga Triεsti ε poεte qenkeεin Qeltet, Dacerit δε te tjere. Mε qene sε Gqipetaret kan qen te ndâte me εume filira δε qεvεria te vogela, si εδε taεti, te huεjte i kan quεjt kombε te vεçanta. Masandεqe (pastaj) tô εtuεt te huεjt, kufiat ε Gqipenis maδε u nguεtuεkan.

Γuha ε sotmε εqip eεte Pελazgiεteja, cila eεte bia ε Sanskritεs qe eεte guhe ε Hindit mε te cilen kan ngit εmenat ε pεrendiavεt ε te pεrendεεavεt δε ju u kan fale. Herandε δone sε Sanskriteja eεte guh ε εeηte.

Gum te ditun kan δene sε Gqipetaret qemoti kan pasun εkroηa me guhet vεt po to mε mos i perdorun kan humbe.

Ne Gqipeni jan getun gûr germadas, te mbetun nga koh ε vjeter, te cilet jan gkruet me guhe gqip âε mε gkroqa gqip.

Iler keta gkroqa *Hahn. Albanesische studien* âote sε mâ gum ngajne (u gembelεjn) gkroqavet te Finikasevet, sε gkroqavet te vjetera te Grekevet. Bε nga ky gkak âone sε Gqîpetaret ε vjeter gkroqat i kan mâr nga Finikaset âε pastaj Greket nga Gqipetaret εâε Latinet nga Greket.

Gqipenia qemoti ka qene ndate me tri cope te meda: ε para Toskenîa a Epiri, ε dyta Maâdennia (Maqedonia) âε ε treta Iliria (pastaj-Gegenia). Si cila nga keta ka qen ndate me gum qeveria a mbretenia te vogela mε âialektε te veçanta si εâε tasti.

Toskenija.

Ter me 1529 para Kristit Toskenija u ka quejte Pelasgî. Si âame se pari, ne luftet Krojes qe u bê me 1,270 (259 vjet mê pastaj) mâ gum se te gjû u ka nderuet Aqilehti, mbreti i Oesalis te cilin Greket si εâε te tjeret tasti ε quejne grek. Si aj astu εâε Oesaliotet kan qene Gqipetare. Has luftes Krojes ka mbretenuet i biri i Aqilehtit ne Toskeni, pas atî i biri Malesori*), pas atî i velaj Ijeli pas atî 15 mbreten — per me 430 vjet para Kristit. Nga keta 15 mbreten mâ me emen este Aâmiti i cili me 470 mbajti Oesmistoklin, te cilen Greket ε kan pudîte (perzene) nga Greqia; me 430

*) Greket Malesin ε kan quejt Molosi âε Malesoret-Molosos.

mbrɛtenuɛka Θaripi, per te cilen âone sɛ ka prute qɛres te ditun nga Grɛqia per mɛ msuɛt vɛthɛn âɛ kombin ɛ tij.

Θuqiâiâi ka ɛkruɛt sɛ me 430 para Kriɛtit disa filira te Toskenis kan pase âimokrati*) ɛ disa mbrɛteni; nga mbrɛtenit zê me goje Oriâen âɛ Andiohne, âɛ âote: „Malesoret iɛin fara mâ ɛ maâɛ âɛ mâ ɛ forte sɛ te tjɛrat. Laberine Grɛket ɛ quɛnin Haoni, Çamerine Θɛsproti d. m. â. Θɛs-plotiqe, mɛsne (mjɛdisin) ɛ tynɛj MoÀosi d. m. â. Malesi ɛ te tjɛra.

Has Θaripit, ne Malesi me 380 para Kr. ka mbrɛtenuɛt i biri Alqɛti, i cili ka pase ɛume miqesi âɛ liâjɛ mɛ Aâinaset. Has keti mbrɛtenuɛkan baɛke te dy te bijte Ariva âɛ Nɛoptolɛmi, pastaj Ariva perzenka Nɛoptolɛmne âɛ mbrɛtenuɛka vɛtem. Ariva qenka ɛum i ditun âɛ mbrɛtenuɛka mɛ maâenî, aj vuke liga ne vent te tij. Has vɛthɛs ne front te tij lenka te mbrɛtenojne djalin ɛ dyte Eaqiâe sɛ i maâi, Alqɛti qenka ɛum i aɛper. Ho biri i Nɛoptolɛmit Alɛksandri, mɛ ndihmen ɛ Filipit, mbrɛt i Maââennis (Maqɛâonis), te cilen ɛ paska kunat, perzenka kuɛerinin ɛ vɛt Eaqiâin, âɛ ndɛqka ne fron te tij vɛte.

Alɛksanqri mbrɛtenuɛka mɛ miresi âɛ mɛ trimeni te maâɛ. Aj tô pâte sɛ Romaset dit-per-dit po fortsohen âɛ qi dite dot' i behen armiq Θqipenis, niske mɛ tá lufte; hɛren ɛ pare, lufta i vatkɛ ɛume mbare, po hɛren ɛ dyte, ɛ vrakan mɛ te pa-bɛse.

Alɛksandri mɛ mos pase maɛkuÀe ne front t' i ndɛqka i biri i Arives Eaqiâi. Kŷ tô ndihe Olim-

*) Nga keta fjale miɛt vɛɛ sɛ fjala partizan nuke eɛte tjater ge, perveç sɛ fjale ɛqip, te baɛkuɛta, te cilat don mɛ âene: *per-tŷ-zene* (per tŷ ape zene).

biaðes ðɛ Alɛksandrit t' Egos, u priɛka mɛ armikun ɛ tynɛj Kasandrone, i cili daɛka te behɛt mbrɛt ne Maððenni. Mɛ xgimt te Kasandros u ngritkan Malesoret kundra Eaqiðit ɛ perzenkan ðɛ Kasandroja dergueka ɲi nenmbrɛt ne front tij. Hastaj Malesoret u penduɛkan ðɛ ɛ perzenkan nenmbrɛtin ðɛ apɛt vukan ne front Eaqiðine.

Has dy vjɛt, Eaqiði liftueka mɛ Kasandon bupeniɛt ðɛ u vrâka.

I biri i Eaqiðit eɛte Hiroja i mað, te cilin i áti ɛ ka lene dy vjɛç. Has vdɛkjɛs Alɛksandrit, Maððennasit hyrkan ne Malesi, Hiron ɛ mɛɛhkan miqet te átit tij ðɛ ɛ dergueɛkan ne Gɛgeni (Iliri) tɛ mbrɛti i tynɛj, te cilin ɛ kan quɛjt Gâafko. E ɛoqɛja ɛ Gâafkos Erona, ɛ cila qenka nga dɛra ɛ Eaqiðit, ɛ ritka Hiron si gale te vɛtin. I biri i mað i Arives, Alqɛt i dyte, qe qenka i perzene ne Siqɛli, u kâyɛka mɛ ndihmen ɛ Siqɛliasevɛt, zenkɛ fronin ɛ Toskenis perzenka Maqɛðonaset ðɛ mɛ pahir ɛ bêka Kasandron tâ ɲohin per mbrɛt te Toskenise. Has pake kohɛ, Alqɛti i dyte, zenka te mundojnɛ ɲɛrezine ɛ cila u ngritka ðɛ ɛ vraka baɛke me te kater te bijte. Has kesaj vrasjɛ, Toskenija mbɛtka pake kohe pa mbrɛtni.

Hiroja i mað, si u beka 12 vjɛç, mɛ ndihmen ɛ Gâafkos arâka ne Toskeni ðɛ zenka fronin ɛ te jatit; po pas 5 vjɛç Gâafkoja ɛ griɛka ne dasmet te birit ðɛ aj ngrihɛt ɛ vɛtɛ ne Gɛgeni (Ilirî). Ne kete kohe, vendesit, mɛ xegimt te Maððennesevɛt, prukan nga Maððennia Neoptolemin ðɛ ɛ vukan mbrɛt.

Hiroja nga Gɛgenia fjugɛt (hiðɛt) ne Morɛt ku qenka mbrɛt i kunati Bimitri ðɛ baɛke mɛ té, fjugɛt me ɛum lufta. Hastaj ngrihɛt ɛ vɛtɛ ne Egypnt tɛ

mbrɛti te cilen ɛ kan quɛjt Itolɛmɛj, atjɛ u martuɛka mɛ te mbɛsen ɛ Itolɛmɛut te cilen ɛ kan quɛjte Andigone. Iastaj tô mare ndihme prɛj Itolɛmɛut, arâkɛ ɛ markɛ te ɛumat ɛ anevet te Toskenis. Ier mɛ mos pase armiqe, Nɛoptolɛmin ɛ bêka ɛok âɛ mbretenuɛkan te dy baɛke. Ias vdɛkjɛs Nɛoptolɛmit Iiroja mbrɛtenuɛka vɛtem.

Iiroja ka qene ɲi bur i raâe, andɛ i kan âen Iiroja i maâ. Aj ka mare n' ate kohe ɛum vendisɛ âɛ ka bete ɛum lufta. Marka Korfuzn, ɛum vendɛ te Italisé âɛ te Siqɛlise, muntka mbrɛtnit' ɛ Maâânnis (Maqɛâonis), Andigon ɛâɛ Bimitrin, marka Ɵɛsaline, âɛ ɲi cope te Maâânnis, liftuɛka burniɛt mɛ Romaset te cilet kan qene te ɛumet ɛâɛ te forte âɛ i muntka. Iastaj i râka Morɛs âɛ i marka qytɛtin ɛ vjɛter — Argo. Ketu ɲi gruɛ i râka, mɛɛhtazi, to ɛkuɛt, mɛ tjɛguâ ne koke âɛ vdɛkka me 272 para Kriɛtit. Ne kohe te Iiros Toskenia ka qene mɛ ɛmen âɛ mɛ ndɛr te maâ ne ɲiâ bote.

Ias Iiros mbrɛtenuɛka i biri Alɛksandri i dyte. Kŷ ka pase trimenin ɛ tjatit âɛ ɛ kâ munde mbrɛtin ɛ Maâânnis Andigone âɛ ɛ kâ bete te hɛqɛ dore nga dɛɛira qe kâ pase per mɛ mare Toskenine.

Ias Alɛksandrit mbrɛtenuɛka ɛ ɛoqɛja Olimbija, sɛ te dy te bijte Iiroja âɛ Itolɛmɛoja qenkan te vogele. Ne kete kohe Etoliɲet, qe qenkɛɛin ɲi komp nga Grɛkenija, markɛɛin pake vɛnt nga i Toskenis. Io sa u ritkɛ djali i maâ Iiroja i trɛte zenka lufte mɛ Etoliɲte per mɛ i perzene, po râka i smûne ne luftet âɛ ɛ mbaruɛka jɛten. Ne front te ti ndɛɲka i veâaj Itolɛmɛoja. Ne kete kohe froni i Toskenise qenka ne Narte; po Narten athɛrɛ ɛ quɛjtkan Amvraqi. Fendjâ nde ditet Itolɛmɛut marka dɛɛiren ɛ

âimokratise âε ε vrakan mbrεtin. Ho apεt u beka mbrεteni, âε mbrεtenuεka motra ε Htolεmεut Biâamija qe ka qene grus trimenεs âε ε mençeme. Has câ kohε perserîs u ngritkan âε ε vrakan mbrεtenεsen mε te pa bεse Has kesaj, Toskenia u beka disa mbrεtenia te vogela âε disa âimokratia.

Nga giâ mbrεtenεt ε Toskenis mâ i miri ka qene velaj i Olimbiaâes ε cila ka qene nena (mema) ε Alεksandrit maâ. Kŷ ka daεe te marε giâ pεrendimin, si i nipi qe mori giâ lindjen, po ne Italî ε vrakan mε te pa bεse. Has keti eεte Hiroja i maâ i cili ka bete εum lufta âε ka munde giâ botene.

Maââεnnija (Maqεâonija).

Mbrεtenia ε Maââεnnis ka nise me 1392 para Kriεtit filuεt prej 15 filireraε te cilat kan qene Gqipetare (Hεlazge). Si âame s' pari, Maââεnnesit kan ndihun, ne luftet Krojes (Trojes), Krojanevεt. Mbrεtin ε tynεj ε kan quejt Hεlazgon. Maââεnnija kâ pasun εum qytεtε po mâ mε εmen kan qen Emaâija (Emaâeja) âε Hεla qe kane qene kryεqytεt qemoti. Ne εmenit te Emaâise eεte quejte Mat' i sotme, qe eεte ne Gqipeni âε qytεtesit ε ti Matqoqe.

Me 796 para Kriεtit, nga tjater vent arâka Karanua, marka Emaâine âε beka qi mbrεteni te maâε prej se giâ filireraε te Maââεnnis. Me 492 mbrεti i Hεrsise Barioja mε uεteri (askere) arâka ne Maââεnni. Maââεnnesit liâkan miqesi mε Hεrset, po me 479 u priεkan me Hεrset âε liâkan miqesi mε Grεket. Me 401 para K. Maââεnnija qenka

θum ε perziεt. Me 360, kure kâ mbrεtenuεt Filipi i dyte, ati i Alεksandrit maθ, ʌεndi u θtuεka perserîu. Has Filipit ε Alεksandrit maθ u kan bête θume trazimε ne Maθθεni. Me 278, ne front Maθθenis qindruεka femia ε Antigonit. Kejo mbrεteni, perveç Maθθεnine paska Θesaline, ηi cope te Toskenis dε ηi cope te Grεqise.

Mbrεtenet ε Maθθεnnis para Kriεtit kan qene keta: Karanua me 796, Cenua 766, Trimi 738, Hεrdiku 695, Argua 637, Filipi 609, Ajεropi 576, Alqεti 556, Aminti 538, Alεksandrî 496, Hεrðiku i dyte 452, Arqεʌaôja 429, Orεsti 405, Arqεʌaoja i dyte 402, Aminti i dyte 398, Hafsania 397, Aminti i trεte 388, Alεksandri i dyte 370, Htolεmεoja 369, Hεrðiku i trεte 366, Aminti i katert 360. Filipi i dyte 359, Alεksandri i maθ 336, Filipi i trεte 323, Alεksandri-Egua 317, Kasandri 311, Filipi i katerte, Andipatri ðε Alεksandri 298, Bimitri 295, Hiroja i Toskenis 287, Lisimahu i Θraqit 286, Sεlεfkua i Syrise 282, Htolεmε-Cεranua 281, Mεlεagri 279, Antipatri perserîε me 278, Antigon-Gonati 278, Hiroja i maθ perserîε 274, Antigoni se riε 373, biri i Hiros Alεksandri 267, Bimitri i dyte 242, Antigôn-Bosi 232, Filipi i pεste 221, Hεrsεu 178, Andriskua 152, pεr me 148 para Kriεtit.

Nga giθe keta mbrεten te Maθθεnnise mâ i mire kâ qene Filipi i cili ka nkrεhe qytetin Filipopule (Filibε) qe gindet ne Buʌgarî. Vεndin ne te cilen eεte nkrεhun ky qytet, ε kan quεjte *Trî-motra* nga θkaku qe kâ trî kodra. Hεr kryεqytet Filipi kâ pasun Hεlene i cili ka qenê afer Vodenes sotmε ne Maθθεnnî.

Filipi kâ qene cum i mcuçem dɛ trim. Me 338 para Kristit u ka râte Grɛkevɛt dɛ i ka munde ne Qɛrone. I pari i Grɛkevɛt kâ qene Foqioni ɛ i msuɛti fjale bukur, i cili i ka ctŷte Grɛkete mɛ fjalet: *„ηi i huɛj po i munden Grɛket! ç' prɛsem me?“* — ka qene Bɛmosdɛni ɛmeni i se cilit ecte baɛkuɛt prɛj trî fjalɛs cqip dɛ refɛn punen ɛ tij. Mɛ qene qe Bɛmosdɛni nuke ka punuɛt bujqesi po ka mesuɛt per mɛ bât fjale-bukur, ɛmenin ja kan ngite: **Bê-mê-s' dɛn** (bujqesi mê s' punon).

Genim. Guxoj te dɛm sɛ Bɛmosdɛni ka qene bîr Cqipetari po vɛte grɛkoman, si ɛdɛ cume qe i kɛmi taɛti.

Si u muntka Grɛqija, Foqionin ɛ trytkan (hɛlmuɛkan), ɛ Bɛmosdɛni per mɛ mos rate ne dore u trytka (hɛlmuɛka) vɛte.

Me 336 Filipin ɛ vraka mɛ te pabɛse, qe nga te paret ɛ tij te cilin ɛ quɛjtkan Hafsane.

Biri i Filipit Alɛksandri i maδ, i cili athɛrɛ qenka 20 vjɛç dɛ paska msoqes Aristotɛlin*) i cili ka qene filosof i maδ dɛ cqipetar i vertɛte, ndeqka ne front te atit.

Genim. Mɛ qene qe istoria ɛ Alɛksandrit maδ ecte cum ɛ maδɛ dɛ lipsɛt te ctypɛt vɛçant (per ata qe nuk ɛ dine), ketu do te bej per té agal disa (ca) fjale.

Alɛksandri i maδ, se pari ctuɛka vɛndɛt qe qenkan rɛδ mbrɛtenis tij, pastaj dopi Θiven qe paska ngrîte kryɛ. Se andɛjmi mɛ 35,000 bupa Cqipetare, Toske, Gege, fjugɛt (hiδɛt) ne Azi. Nga giδe luftat qe ka bete mɛ Hɛrset mâ te meδate jan keto: E Granikut, ɛ Ipsos, dɛ ɛ fundit ecт' ɛ Arvilit, ku

*) Aristotɛli ecte lindun ne Maδδenni ne qytetin Stagira ku nuke kâ pasun as ηi grɛk, po Grɛket, pa turpe δone sɛ ka qene grɛk mɛ qene qe ɛ ka dite grɛqietɛn mâ mire sɛ ata.

ε ka prigε uεterin' ε Hεrsevεt, qe ka qene εum ε maδε, δε mbrεtin ε saj, Barion ε vrakan.

Si marka giδ ç' paska Hεrsija ne Azi, εkuεka ne Egypte, εδε per pake kohe mbrεtenin ε vεt ε penduεka, qe nga Niλi ε pεr ne Tune. Has Egyptes marka Hindin ku muntka mbrεtenit: Taksil, Horo δε εum te tjεre. Alεksandri daεka te εkojnε εδε mê tεj, po uεteria εum pastatka (u loδka) neper εkrεtesiat δε u kδyεka prape. Me 323 para Kriεtit, arδkan ne Babiλone δε me 2 te Qerεorit Alεksandrin ε trŷtka (helmuεkan) εerbetoret ε tî me ηi mbleδjε.

Her pake kohe Alεksandri vu ne dore te giδ mbrεteniat δε ε kan quεjte Alεksandri i maδ. Vertεt Alεksandri ka qene i raλe nde jete po εδε Gqipetaret (uεteria ε ti) trima te bεses.

Bε kεεtu mε trimenin ε Alεksandrit δε te Gqipetarevεt qe muerne giδ jeten, livdohεn te huεjte ε Gqipetaret, tô mos dite istorin ε vεt, degôjne geηεεtrat ε te huεjevεt δε i bεsojne.

Mε pake fjale, Alεksandri i maδ mε Gqipetaret εpetoj giδ Evropen nga Hεrset te cilet kan qene me ate kohe mâ te εumet δε te forte sε te giδ, si εδε pastaj Skender-bεgu mε Gqiptaret εpetoj Evropen nga δonj' ε Turqis.

Has vdεkjεs Alεksandrit, mbrεtenia ε ti u ndaka me εum mbrεtnia te veçanta. Ca u bekan me vεthε ε ca i ndajtkan ne mεst' tynej paresia ε tij qe kan qene: Htolεmεu, Kasandri, Lisimahu δε Sεlεfkoja. Te giδ keta kan qen Gqipetare ε jo: Grεke, Hεrse δε te tjere.

Mâ te meδat ε ketynej mbrεteniavε kan qene: Egypta ne Afrike; Syrija, Hεrsia, Kapaδoqia, Bi-

âina, Honduja n' Azi, âe Maqeâonia (Maââennia) ne Evrope.

Egypten, Arabine, Halestinen e te tjera i marka Htolemeu. Sa mbretenuekan pas Htolemeut, nga fisi i tî ne Egypte, u kan quejte Htolemeq. Drita ne Egypte u ngalka apet ne kohet Htolemeqet.

Syrine e lazjet (fqiqet) e asaj i marka Selefkoja. Te pasmit e ketî u kan quejt Selefqiqe âe perher kan qene ne lufte me Htolemeqet.

Kasandri marka Greqine âe Maââennin. Lisimahu — Viâinen, Oraqine âe te tjera.

Mbretenin e Herset e bêka qi pers, qe qenka nga te paret âe e quejtkan Arsak. Kestu u bêkan âe te tjerat vende.

Mbretenin e Htolemeqet, pas 270 vjet, (30 v. p. Kr.) e markan Romaset.

Has pake kohe, Selefkoja marka eâe mbretenin e Lisimahut po eâe kejo mbreteni raka ne duert Romaset.

Has vdekjes Kasandrit, te dy djemt' e tî u zenkan. Bimitri i cili qenka permiqsue me Aâinaset u derâka âe e marka fronin e Kasandrit. Has pake kohe e nxerkan Bimitrin âe vûkan te veÀan Antigonin.

Gegenia a Iliria.

Si âame s' pari, mbretin e pare te Gegenis, si ekruejne giâ istoriat, e kan quejte Ilire, se nuk ka qene i penguet. Ky ka vdekun me 1225 para Kristit. I bîri, Klini, qe kâ mbretenuet pas tîj, ka vajte ndihme Elinevet, me luftet Krojes, me 72 a-nia. Has keti este i biri Dauni, qe e kan perzene.

Me 1,183 para Kristit Dauni ka vatun ne Itali ës ka bête qytetin e Daunise.

Hastaj jan bete lufta te gata e te mbeda ne mest vendeset e te arâunet. Mâ s' fundi eshte bête mbret Barâuli i cili ka qene nga fisi i Daunit. Ky ka qene i mir esë trim. Ka bete sume lufta ës ka mare vendë nga te Toskenis ës te Maâdënnis, po Alëksandri i maâ e ka perzene se andejmi me 359 para Kr.

Has Barâulit, i biri Klitoja, e ndajka mbretenin me te kuserinin te cilen e qujtkan Glafko. Te dy keta liftuskan me Alëksandrin e maâ po pastaj u miqesuskan ës i denkan soke per luftat e Azise.

Has vdekjes Alëksandrit te maâ leftuskan me Elinet ës i muntkan s' pidas. Mâ pastaj, Glafkoja (si âame mâ pare) ritka Hiron e maâ si djalin e vet. Has Glafkos ndenka ne fronte i biri Hlurati. Ky, pas vdekjes se Klitos, e baskuska mbretenine se rîs ës beka kryeqytet Gkodren, si e paskesin ës prindenit e tij. Has keti ndenka i biri Agroni, i cili me 232 para Kristit perzenka Elinet nga Duresi ës i muntka se pidas me trimeni te maës. Has keti mbretenuska Tefta se i biri Hirua qenka i vogele. Kejo mbretenes kâ ne istorite emen te maâ se sum hers leftuska me Romaset ës ne det ës ne t' âate ës i ka munde. Has asaj mbretenuska Bimitri ës ka leftuet me trimenî te maës me Romaset. Has keti mbretenuska i biri i Hluratit i cili ka leftuet sum hers me Romaset. Ky eshte mbret i fundit.

Iliria (Gegenia) ka qene sum e maës ës Ilirinet (Geget) te sumet. Fqin (lazje, komsî) i Gegenis ka qene kombi i Qeltet i cili ka humbe si ës sum te tjere ne ato kohera.

Luftat ε Gqipetarevεt mε Romaset.

Romaset paskεsin fuqî te maδε mε te cilen vûkan (εtîkan) ne dore giâ boten ε ditun ne kohet' tynεj.

Si âamε s' pari me 228 para Kriεtit mε Romaset leftuεka Tεfta âε i muntka. Hastaj, me 212 p. Kr., Hεrsεu, qe mbrεtenuεka nga 178 p. Kr. mε Gqipetaret ε Maδâεnnis liftuεka εum hεre mε Romaset âε i muntka. Ho me 168 krεj i uεteris Romasevεt, Havλo Emili ε muntka ne Hidne. Me 168 mbrεti i Gεgenis (Iliris), Gεnçoja i ndihka Hεrsεut, po pastaj âε aj u muntka nga rεmεti i uεteris' se Romasevεt.

Andriεkoja qe me 152 p. Kr. u beka mbrεt ne Maδâεnni, εum hεre u munduεka t' a εpetojnε memâεun, mε Gqipetaret ε tij, nga Romaset po ne Hidne âε aj u muntka.

Havλo Emili, si ε marka Maδâεnnine, dergueka ne Toskeni, mε uεteri Aniqne. Ky marka mε raδe qytεtεt qe paskan âimokratî: Fanotine, Hasarone, Tεkmione, Filaqne, Orione, εâε εum te tjεre. Hastaj arâka Emili vεte âε marka 150 mije rober (jεsire) nga vεndi qe i paska ndihe Hεrsεut. Bêkε plaçke giâ vendin; plaçken kur ε ndâka ne mεst uεterîs; çdo kaloresi i râka 400 dinare, âε çdo kembesi 200. Djεgka âε 70 qytεtε, te cilevεt âε sot u ginδεn germaδat.

Qytεtε te vjεter ne Toskeni kan qene: Orikoja, Ogqismoja, Kasopi, Vεreniku, Finiku, Veaqi, Fanotija Eleusa, Bokna, Halesti, Olpi, Buçindrua, Hεstrini, Almini, Asoja Amvraqija, Qironia, Itoni, εtj. Ne Toskeni, Romaset hεren ε pare lenkan qεveri-

tar ɳi vɛndes, te cilin ɛ quɛjtkan Harop; ky ɛ prɨɛka vɛndin sɛ qɛnka ɛum i lik.

Eđɛ pas kesaj ngarjɛjɛ Romaset s' muntkan tà vɛne Gqipenine farɛ nen xgɛđe. Gqipenia apɛt ɛ ka pase lirin đɛ u ka qɛvɛris mɛ zakonɛt ɛ saja đɛ mɛ ɳɛres te vɛndit.

Mɛ 447 pas Krɨɛtit, Atiła si prɨɛka gjâ Evropenè mɛ ɳɛres te ɛger, ɛ ropka ɛđɛ Gqipenine. Hastaj Sarmatet, Hunet, Ostrogotet, Gotet ɛ te tjɛre ɛkuɛkan ɛ qɛndruɛkan ne Gqipeni si ɛđɛ gɛtke. Me 487 pas Kr. Bułgaret bekan ɛume plaçke ne Gqipeni đɛ ɛkuɛkan ɛ qindruɛkan pertɛj Tunese đɛ me 523 apɛt arđkan ne Gqipeni. Has tynɛj: Syavinet, Avaret, te luftavet kryqit đɛ te tjɛre. Keta nuke vajtkan agal ne Gqipeni po vajtkan nɛpɛr gjâ bote.

Me 1,100 pas Krɨɛrit Normandet ɛ Napoles ɛđɛ Vɛnɛcjanet markan vɛndɛ nga te Gqipenis đɛ bêkan qɛvɛri me vɛthɛ.

Hastaj tô dobetuɛt Byzandinɛt, Gqipenia niska perserɨɛ te mare fuqï ɛ te ngałɛt đɛ me disa vɛndîsɛ te Gqipenis u bekan ca mbrɛtenia te vogela. Mâ ɛ mađɛja nga keta qenka ɛ Krojes ne te cilen mbrɛtenuɛka *Ton-Kastrioti*. Mga te tjɛret mbrɛten mâ mɛ ɛmen qenkan: *Gpata*, *Zenbiɛa*, *Topja*, *Araniti*, Daɛmani, Ton-Koka, Dukagini ɛđɛ te tjɛre.

Me 1453 pas Krɨɛtit ne Gqipeni arđkan haładupet. Mâ s' pari mbrɛti i tynɛj Sułtan Murati, nuk guxuɛka te hyrin ne Gqipenî mɛ trimeni po mɛnduɛka tà mare mɛ te pabɛse si ɛ bêka đɛ mɛ te tjɛrat mbrɛtenia.

Her mɛ ɛ mbuɛ qełimin, Sułtan Murati i dergon Ton-Kastriotit ɳi łɛter ne te cilen i ɛkruɛjtka, te mos i kundrastohɛt, ne daɛte te kiɛte mɛ te mi-

qesî ðɛ te mbrɛtenojnɛ ne Kroje, po t' i dergojne ne Edrɛnɛ (me ate kohe kryɛqytɛt t Suλtan Muratit) te katerte djɛm te tij, te cilet te i mesojnɛ ɛ t'i ritin si te vetet ðɛ pastaj te i dergojnɛ ne Gqipenî te mbrɛtenojne.

Γon-Kastrioti i kuptuɛka ðɛlpuniat ɛ Muratit ðɛ mblɛðka paresin per mɛ u kɛɛiyuɛt çe te bejne. Γið paresia baɛke mɛ mbrɛteneɛɛen u kundraɛtuɛkan ketî kerkimi te Muratit ðɛ daɛkan t' i hapin lufte, po mbreti tô pasun nder sŷ fuqine ɛ haλdupevɛt ðɛ grindjɛn ɛ mbrɛtenevɛt tjɛre te Gqipenis, u ðenka: „Mâ mîre eɛte te ɛkrɛtoj agal ɛtepîn ɛ vɛt, sɛ gið qerezin ɛ mbrɛtenis. Murati kâ ɛum uɛteri se ciles neve smunt te i kundraɛtohemi; ndihme smunt te presem nga asnoqi ane, nga ɛkaku i grindjɛs, qe mbrɛtenon permî te tjɛret mbrɛteneve ðɛ keɛtu do te behemi ɛkak te ɛkrɛtohɛt mbrɛtenia ðɛ te na maλkojne gið qerezia. Heraude neve nuk na jɛt tjater gê perveç sɛ te i dergojme djɛmt ne Endrɛnɛ ðɛ te liðim miqesî mɛ Muratin. Hastaj po te baɛkohemi ɛ te fortesohemi djɛmte i marim prape.

Has ca dit perpara paλasit dalka gið qerezia, ɛ maλengyɛt ɛ mɛ zemer te ðyɛt, per mɛ perseλe gemte.

Me qenet ane te ruges, raðosun kaloria ðɛ me tjatren kembesia mɛ fλamurɛ, pritnin te dalen djɛmt ɛ mbrɛtit. Has pake kohɛ, nga palati duelne gemte raðosun dy-nga-dy pas tynɛj, mbrɛti ðɛ mbrɛteneɛa ðɛ mâ se fundi motrat ɛ mbrɛteneɛɛes, i hynne gemte me kval ðɛ i persueλne ne Edrɛnɛ.

Ma i vogeli nga keta, te cilen ɛ kan quejte Γeorgi Kastriot, ka qene ma i bukur ðɛ i mençem sɛ te gið. Murati ɛum ɛ pelqyeka ðɛ ɛ marka per-

anɛ (ne paλas) per mɛ ɛ msuɛt. Her pake kohe Gɛorgi msuɛka mire, Arabistɛn, Grɛqistɛn, Aatinistɛn, ɛdɛ te tjɛra guha. Si u ritka, Murati ɛ dergusɛka ne Azi kundra armiqɛt tij. Ne luftat qe ka bete Kastrioti, ka refyɛt ɛum trimeni te madɛ dɛ nga ky ɛkak, ɛmenin ja ngitkan *Skɛnder-bɛg*. Ky ɛmen d. m. ë. Alɛksandri i mad, mɛ qene qe Gɛorgi Kastrioti ka qene trim si stergyɛi i ti Alɛksandri.

Si vdɛka Gon-Kastrioti te tjɛret vλazen te Gɛrg-Kastriotit, Suλtan Murati urdenuɛka t' i mbyλin ne burk t' Edrenɛs dɛ mɛehtazi te i trŷsen (hɛlmojne) qe te mos kihɛt fron-kerkoqɛs.

Has kesaj, Murati dergon ne Gqipeni usteri dɛ maren Krojen dɛ te tjɛrat mbrɛtenia te Gqipenis mɛ radɛ.

Skɛnder-bɛgu, kur u msuɛka per kete dem qe i sjeλka Murati Gqipenis, mɛehtazi mɛ lɛtra miren vɛɛ mɛ Huniadin kryɛtar i usteris Madẓarevɛt, te cilit i jep bɛse sɛ po t' i hapin Turqis lufte do t' i dalɛ perkrλhu. Edɛ vertɛt Skɛnder-bɛgu ɛ mbajtka bɛsen. Has pake kohɛ Madẓaret i hapin lufte Turqise. Kundra ketynɛj Murati dergusɛka Karampasen dɛ Skɛnder-bɛgun. Skɛnder-bɛgu mɛ 300 Gqipetare qe paskɛ mɛ vɛthɛ i kdehɛt baɛke mɛ Madẓaret usteris turkɛ dɛ farɛ i prisin.

Skɛnder-bɛgu, zenka rɛiz ɛfɛndin (ɛkroqesin ɛ pare te Suλtanit) dɛ mɛ pahir ɛ ben t' i apɛ qe irade mɛ myhyrin ɛ Suλtan Muratit, qe valiu i Krojes te ɛ lenɛ Krojen nen urdenin ɛ Skɛnder-bɛgut dɛ te hiqɛt se andɛjmi. Si u siguruɛka mɛ kete irade ɛ dɛren rɛiz ɛfɛndin per mɛ mos dale puna ne ɛɛɛ dɛ baɛke mɛ Hamzan, (pastaj i quɛjtun Vranaλ) dɛ mɛ 300 kolores Gqipetare mɛ nxitim te mad, per 7 dite

mbrine (arine) ne Diber t' Eper. Has ɲi dit ne Kroje. I'êr u ɛrka Skɛnder-bɛgu mɛ ɕoket ndɛɲka mɛɛhet ne pyλt Krojes ɛ Hamzan, mɛ iradɛ ne dore, ðɛ dy ɕoke te tjɛre ɛ dergon tɛ valiu per mɛ i diftuet te prɛgatitɛt per mɛ u ngrîte se andɛjmi ðɛ Krojen t' a lenɛ nen urðenin ɛ Skɛnder-bɛgut, pas iradɛs Suλtan Muratit.

Si ɛ soska kete pune, Hamzaja mɛɛhtazi u difton Ɑqipetarevɛt Krojes pλanin ɛ Skɛnder-bɛgut, ðɛ u ðote te prɛgatiten. Mjɛdis nates, Skɛnder-bɛgu mɛ 600 vɛte ɕoke hyren ne Kroje, mɛɛlen dyert ɛ qytɛtit*) ðɛ me ɲe mɛ qytɛtaret Ɑqipetâre, u bien turqɛt ðɛ i ðerin baɕke mɛ valine, perveç sɛ ca vete qe i rakɕin Skɛnder-bɛgut nder kembe ðɛ i falkɛ.

Hastaj, Skɛnder bɛgu dergueka kalores me ç' do ane te Ɑqipenis per mɛ ngrîte me arme ɲerezine ðɛ te grisin paresine (kryɛtaret) ɛ tynɛj ne Lɛɕ per mɛ liðe bɛse te perpiqen mɛ Tyrqite per lirin ɛ Ɑqipenis. Her 2—3 dite, te giû kryɛtaret u mbleâkan per mɛ deguet ç' do tu ðoje Skɛnder-bɛgu.

*) Me ate kohe Kroja ka qene reðuet mɛ leâiɲe (fortesa) si ɛðɛ ɛum te tjɛr qytɛtɛ.

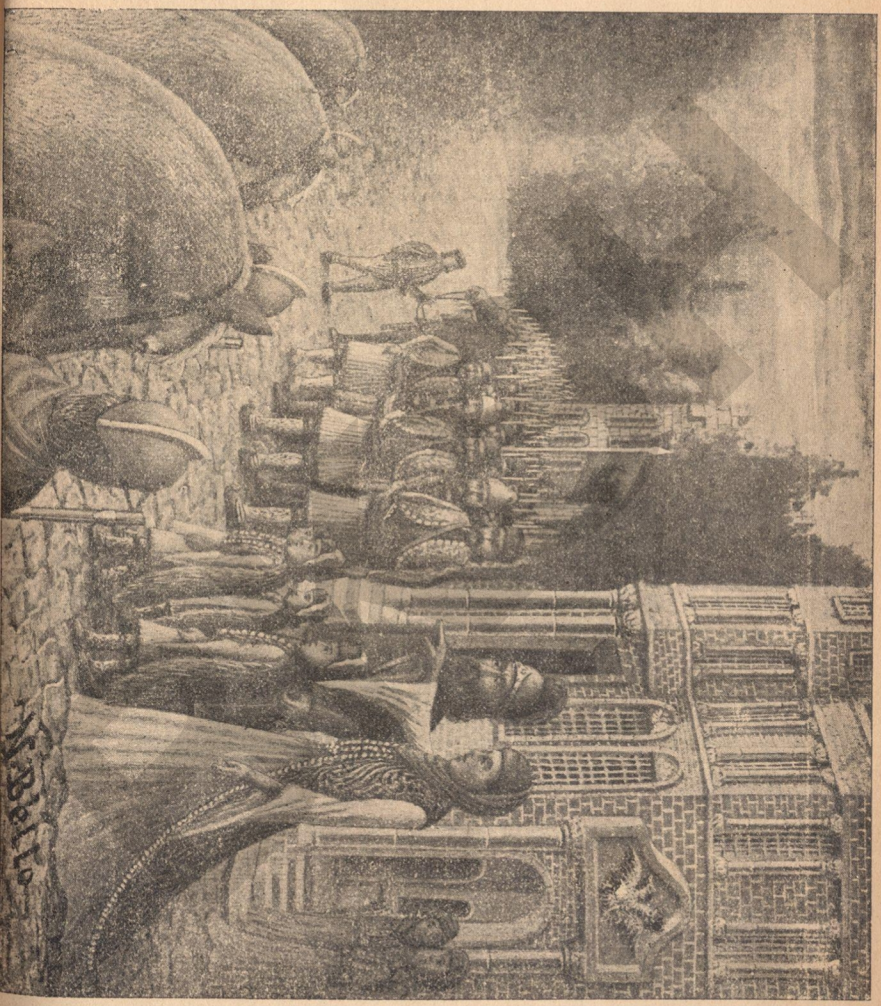

Γon-Kastrioti baɕke mɛ mbrɛtenɛɕen pɛrsiɛʎin tɛ kater djɛmtɛ tɛ Suʎtan Murati n' Edrɛnɛ.

(Пɛrɛtypɛja ɛ kesaj fytyrɛ cɛt ɛ ndaluɛt).

BKSH

Fjala ε Skɛndɛr-bɛgut

qe ka mbajte perpara paresîs ne Lɛɛ ne dy te Marsit me 1444 pas Kristit.

„Te ndɛrçem ε te mɛnçem trima te Ɑqipenis. Mblɛdɛja ε juɛj ketu, me vertetɔn sɛ zeni i ɛm per lirimin ε Ɑqipenis nuk do te jɛse zê ne ɛkretesi. E

tɛperte ɛɛte o, trima. te ju numɛroj te ligat qe kâ bête Turqia giû ŋɛrezis ɛâɛ vɛçan Ɑqipenis. Ju vɛte dini sɛ armiku i yn perhɛrɛ mɛ vɛlpunia ɛ mɛ te pabɛse i ka ɛtite nen xgɛâjɛ mbrɛteniat te tjɛra âɛ i ka rope si ropen sot Ɑqipenin. Epnime lɛje te ja u diftoj ɛkaqɛt te cilat na i kan prute te giû keta te liga âɛ te kɛɛiλohɛmi per mɛ mare masa qe te ja u prɛsem uâen ketynɛj se ligavɛ.

„Te giû kombɛt qe ginden sot nen xgɛâɛn ɛ Turqise po dɛrâin lot te gaketa âɛ maλkojne kryɛtaret ɛ vɛt qe nuke kan daɛe te baɛkôhɛn ɛ te perpiqen mɛ armikun per mɛ mos ɛ lene te hyrin ne vɛnt te tynɛj.

„Ilo perse te ju kalzoj âimtat ɛ plagat ɛ te tjɛrevɛt kombɛ, kur te jonat jan mjafte per mɛ ɛ kuptuɛt te vertɛten.

„Qɛveriat fqinɛ, ŋe-nga-ŋe, iɛin tô râte nen urâunin ɛ Muratit, kur uɛteria ɛ Muratit u derâ, mɛ te pabɛse, permi atit im, ɛokut juɛj, i cili u bê âeror ngrindjɛs kryɛtarevɛt tjɛre te Ɑqipenis.

Nga te katerte vλazen qe kɛme pɛng ne Tyrqi mɛ urâenin ɛ Zotit maâ, i gâλe mbɛta agal uni. Ilo paraɛikoj sɛ ɛâɛ mu do t' me gejnɛ fatzia ɛ atit im, nga ɛkaku i grindjɛs juɛj, ɛ cila grindjɛ, baɛke mɛ mu do te humbasɛ ɛâɛ juvɛ. Ilo mos kujtoni sɛ Tyrqit armatosen agal kundra mɛɛ âɛ sɛ agal mû don te humbasen? — Jo. Mɛndimi âɛ qeλimi i Tyrqɛt ɛɛte te na humbasen te giû. Ata nuke do te quhɛɛin tyrq, te mos mɛndoŋin kêɛtu. Zakonɛt ɛ tynɛj, karakteri, vɛtdijat âɛ mâ s' fundi gaku i tynɛj, i ɛtyne te ɛkrɛtojne ɛ te mjerojne te tjɛret.

„Te giû vɛlpuniat ɛ Suλtan Muratit i kam nder sŷ sikur i ẓgoj ne pasqyre. Aj taɛti ginɛt mjɛdis

(ne mɛste) keɢiλoŋesevɛt ɛ ndihmetarevɛt te tij ðɛ mɛ ɡoje te ɢkumuɛt, prɛj hɛlmi, urðenon kryɛtarevɛt te uɢterîs, mû te me humbasen ðɛ ɢqipenin tà bejne hî ɛ pluhen. Πervɛç kesaj, aj taɢti gezohɛt sɛ uni u bêɢ ɢkak per mɛ ɛ mare ɢqipenin si ðurate, per demin qe i suɛλne Vɛngria ðɛ Serbia. Muratin taɢti nuk ɛ zê ɡumi prɛj gazi, to bɛsuɛt sɛ ɢpɛjt do te na ɢohɛ, te ɡið nder kembet te tija, liðun mɛ sinxirɛ.

„Keɢtu mɛndon Murati sot ðɛ kŷ eɢte qeλimi i tij si ðɛ i ɡið Tyrqɛt. Bɛsonim o, bura, sɛ uni ɢum mîr i dî ɡaλeziat ðɛ karaktɛrin ɛ tynɛj. Πo kujtoni pak, per te ligat qe kan bête ðɛ pasojne te bejne Tyrqit ðɛ do ta kupetoni qeλimin ɛ tynɛj i cili nuke eɢte tjater pervɛç sɛ te ɢtiɛn ne dore mû ðɛ pastaj, mɛ raðɛ, te ɡið kryɛtaret ɛ ɢqipenis.

»Viniu rê fjalevɛt mia, o ɢoke te mɛnçem ɛ te daɢun sɛ fjalet ɛ mia jan mâ te nɛvojeɢmɛ per jû sɛ per mû. Sot-per-sot, uni nɡâj ŋî ɢendoɢesi (hɛqimi), i cili i difton ŋɛriut smûne te ligat qe munt te i sjɛλe smundɛja ɛ tî, qe te marɛ masa per t' u ruɛjte. Eðɛ nɛvɛ taɢti nuk na jɛte tjater ɡê, pervɛç sɛ te baɢkohɛmi ðɛ te i kundraɢtohɛmi armikut yne. Kete baɢkim nuk ɛ duɛ agal uni, po ɛ do ɛðɛ Zoti i mað.

»Πo persɛ vɛme aqe larke kûr ɢembeλat i kɛmi perpara syvɛt? — Πo ɢihni Vɛngrine, Transiλvanin, Buλgarine, Serbine ɛðɛ te tjɛra, te cilat, ŋê-nga-ŋê rane nen duɛrt Tyrqɛt?! . . Πo m' vjɛt, kur u baɢkuɛtin mbrɛtenit ɛ tynɛj, ɛðɛ Zoti u ndihi te u ndɛrohɛt arma ðɛ tâ fitojne lirîne.

„Mirni pjɛse prɛj kesaj luftɛ te pasmɛ o, bura! o, trima! ðɛ hajdɛni te zihɛmi dor-per-dorɛ, si vλazen prɛj ŋî nenɛ, ðɛ bɛsonim sɛ Zoti i mað do te

na i urojnɛ armet per mɛ ɛ fituɛt lirîn ɛ memđɛut, đɛ tà nemenojme ɛmenin ɛ kombit per jɛtɛ.

„Bɛsonime, sɛ Tyrqit kuri s' guxoŋin te haɲin lufte mɛ atin ɛ im, te mos iɢin te ndâte mbrɛtenit ɛ ɢqipenis ne ate kohe. ɢkaku mâ i mađ, per te râte ɢqipenia ne duɛr te Tyrqɛt eɢte: ndarɛja ɛ grindɛja mjɛdis paresîs ɢqipetarevɛt ne ate kohe. Πerandɛ, o, ɢoke te daɢun, lutɛm Zotit mađ, si ɛđɛ juvɛ, te i leme me ŋe ane ndarjɛt đɛ grindjɛt, per mađeɢtim ɛ per lavda, te cilat smunt t' i siɛλne ɢqipenis tjater ɡê pervɛç sɛ dem, đɛ te baɢkohɛmi qe te ɢtojme fuqîne per mɛ u perpjɛke mɛ anmikun đɛ tà fitojme lirine, si qe ɛ beni ɛđɛ Vɛngria.

»Fuqiat ɛ ɢqipenis jan si viat qe rɛđen me çdo ane. Keta via, te baɢkuɛta me ŋe, do te bejne ŋi lum te mađ, se cilit s' munt te i qindrojnɛ as ŋi lɛđ. Se ketɛjmi uni mar pjɛse đɛ bɛsoj sɛ trimenia ɛ ɢqipetarevɛt do te dalɛ permi te ɡiđa, si qe ka qene perhɛrɛ, đɛ do t' i refɛjnɛ Evropes sɛ ɢqipetari ron ɛđɛ do te rojnɛ kurdohɛrɛ mɛ ndêr ɛ mɛ ném.

„Uni qe kam rojte 30 vjɛt ne mɛst te Tyrqɛt, ɢum mire ɛ ŋohi trimenin ɛ tynɛj đɛ kam ɢprɛse te plotte, sɛ po te baɢkohɛmi, perhɛrɛ do t' i mundim. Uni qe kam bête ɢume lufta mɛ armiket ɛ tynɛj đɛ perhɛrɛ i kam munde, persɛ sot te mos bɛsoj sɛ do t' i mundi ɛđɛ ata, kûr perpiqɛm per lirîn ɛ memeđɛut đɛ ɢpetimin ɛ kombit vɛt?

„Mos friksohi nga praλat qe leɢojne, frikaçet per fuqîn ɛ armiqevɛt ɢqipenis. Πerpara câ muɛj, uɢterin mâ te mir te Tyrqɛt, ɛ dermoj Huniadi. Uɢteria qe i mbɛtɛt, vertɛt eɢte ɢume, po eɢte si bagetia, nuke kan as trimeni as rɛguλ me lufte. Mɛ pak fjale, po tà muɛrne friken ikin si lɛpura. Πer

mε u vertεtuεt, uni u permεndi luften qe beni taεti εpεjt Huniadi mε Tyrqit rêâ lumit Morave. Ne kete lufte, Tyrqit iεin 10—15 here ma εum sε uεteria ε Huniadit, po apεt u muntne.

»Πεrendia nuke pyεjten per fuqi ε per εumic kur te doje te i ndihin ηî ηεriu a kombi. A bεsoni sε Tyrqia εâε taεti nuk kiεtε guxuεt te hapin lufte mε nê, te kiεim qene baεkuεt? — Πo εâε te guxontε εtrεηte do t' i diltε guximi sε do ta pêntε vorin.

„Gihni prâ, sε εpetimi i yne apεt do tε dalε nga nεvε. Πo te rîm mε duεr kryqe ε te ikim si εqerat prεj ujkut perhεrε do te biεm ne gojet te ujkut pêr ketu ε te na hanε te piđe.

„Bε keεtu o, εtyλa te Gqipenîs, mblεđeja ε sotmε lipsεt t' i apε funt keti mεndimi: — *εpetim a vdεkjε.* Uni u diftova ngahε na vin te ligat âε me ç' menyre mundim t' i largojme. Taεti prεj juε, εâε agal prεj juε, Gqipenia prεt vdεkjε a εpetim. Oh, sâ bukur kiεim kenduεt kenke luftetarε tô εkuεt kundra anmiqεt: krah-per-krahu ε dor-per-dorε?! Sâ bukur dot' na kiεin prit grât ε cucat mε lula ne dore, tô kâyεt nga lufta mundes?! . . . Πô nenat ε motrat, te cîlat sot i mbulon zija si dot na kiεin perqafuεt mε lot nder sŷ nga gazi sε apεt na εohen te gaλe. Dεonim o, εoke, dεonim εâε bεsonii fjalet qe dalen nga fundi i εpirtit im, sε: plεqe ε te rî, bura ε grâ, djεm ε vaεa, te piđ do t' u urojne, ε do t' u nderojne mε kenge trimenie, zeni i se cilevεt do te kumbuλεjnε: neper kodra ε neper briγε, neper fuεa ε neper malε, âε εmeni i juεj do te jεsε perjεtε i εtypun ne kenkete εqipε.

„Bε keεtu εoke te daεun, per mε mos u priε Gqipenia, nga ε cila perhεrε kâ rεđe trimenia, te

ðirim mɛ ŋi ze: Poft baɢkimi ðɛ trimnia, poft ɢqiꝑnia ðɛ liria!“

Te ꝑið qe kan mar ꝑjɛse ne mblɛðjɛt, ngritkan duɛrt ꝑerꝑjɛt ðɛ mɛ gruɢta te ɢtrenguɛta ðirkane:

Poft trimnia ðɛ fuqia
Ngorðt' Suʎtani ðɛ Turqia,
Poft baɢkimi ðɛ memðɛu
Poft mbrɛt' i yn Skɛndɛr-bɛu.

Hajdɛ armet t' i baɕkojme
Bɛ mɛ mbrɛn ne luft te ɕkojme.
Te âerɛsem: bɛsa bês!
Bɛ nɛ Zoti t' kɛmi ɕprês.

Si i baɕkuɛka te giâ kryɛtaret ɛ Ɑqipenis me ŋe, âɛ ɛ xgɛâkan per mbrɛt, Skɛndɛr-bɛgu niska lufte mɛ anmiqet ɛ Ɑqipenis âɛ ka liftuɛt 24 — 25 vjɛt mɛ Suâtan Muratin ɛ dyte âɛ te birin Suâtan Mɛhmɛtin te cilet perhɛr i ka munde.

Ɑenim. Mɛ qene sɛ istoria ɛ Skɛndɛr-bɛgut eɕt ɛ maâɛ, uni do te numɛroj ca lufta te Skɛndɛr-bɛgut âɛ fjalet ɛ ca ɕkroŋetorevɛ, te ditun, per trimenin ɛ Skɛndɛr-bɛgut.

Me 1444, ca mbrɛtenia te vogela u baɕkuɛkan per mɛ i perzene Tyrqit nga Evropa. Kryɛtari i ketî baɕkimi qenka krali i Maxarevɛt, Vâadisâavi i III, miku i Skɛndɛr-bɛgut. Kur ɛ niskan luften rɛâ dɛtit Zî, ku gindɛt sot qytɛti Varne*) (ne Buâgarî). Skɛndɛr-bɛgu u niska te u vɛnɛ ndihmes, po mbrɛti i Serbis, Juri Vukoviç Brankoviç nuk i âenka uâe, mɛ qene sɛ paska kruɛkenî âɛ miqesi mɛ Suâtan Muratin. Ne kete lufte, ɛ cila u bê me 10 te Vjɛɛtes III, u vrakan tɛper sɛ 20,000 ŋeres nga te dŷ anet, nder te cilet âɛ Vâadisâavi se cilit Tyrqit ja prɛkan koken âɛ luɛjtkan mɛ té. Te tjɛret ı marka frika âɛ u perdɛrâkan me çdo ane âɛ Tyrqit dalkan mundes.

Nga hɛlmi qe Sɛrbet nuk u âenkan uâe Ɑqipetarevɛt âɛ u bêkan ɕkak te vonohɛn ɛ te dalen mundes Tyrqit, Skɛndɛr-bɛgu mɛ Ɑqipetaret i biɛ Serbise ɛâɛ ɛ ɕkrɛton.

*) Ky ɛmen eɕte ɕqip ɛâɛ d. m. â. *var* mɛ qene qe ne kete vɛnt u ɣaruɛkan ɕum ŋeres si ɛâɛ Vâadisâavi.

Te giâ ɕkroɳetoret ɛ ditun ɕkruɛjne sɛ, te mos vonohɛj Skɛndɛr-bɛgu mɛ Ɑqipetaret, Tyrqit smunt te dilɳin mundes.

Me 1448 me 10 te Korikut, mundi mbrɛtin ɛ Vɛnɛcis Xuricen âɛ liâi miqesi sɛ nisi lufte mɛ Mustafa paɕen te cilen ɛ mundi.

Me 1461, Skɛndɛr-bɛgu ndihi mbrɛtit Napoles, Fɛrdinandit (birit Alfonsit) mɛ te cilen paska miqesî te maâɛ. Kur vdiq Alfonsi, Francuzet mɛ mbrɛtin ɛ vɛt Ẓan-Anẓusqi i rakan Napoles per mɛ ɛ mare âɛ i dɛrguɛkan Skɛndɛr-bɛgut letra per mɛ ɛ frikesuɛt qe te mos i ndihin Fɛrdinandit. Mîr po Ɑqipetari i vertɛte kuri nuk ɛ haron miqesin âɛ u pɛrgiɳɛt francuzevɛt kɛɕtu:

„*Mos haroni sɛ nɛvɛ jɛmi ata Epirote, te cilet kurdohɛrɛ kɛmi liftuɛt, mɛ Romaset, ne ata visɛ qe roni ju sot, mɛ ndɛr ɛâɛ mɛ trimenî**). . . . .

Bɛ vertɛt, Skɛndɛr-bɛgu ɛ mbajti fjalen âɛ vatɛ kundra Francuzevɛt mɛ 1,000 kalores âɛ 2,000 kembesi. Si i mundi Francuzet âɛ ɛ fortesoj Fɛrdinandin ne frout te jatit u kâyɛ ne Ɑqipeni per mɛ bête lufta te rɛa mɛ Tyrqit te cilet pâ puɕuɛt i dɛrâɛɕin Ɑqipenis.

Her kete te mire Fɛrdinandi i âuroj Skɛndɛrbɛgut ɕum vɛndisɛ ne Italî te juges ne te cilat pas vdɛkjɛs Skɛndɛr-bɛgut vajti per mɛ rojte femia ɛ ti si ɛâɛ ɕum Ɑqipetare te tjɛre, te cilet mâ pastaj mɛ ɕqipetarin GaribaÀdi baɕkuɛn Italine âɛ ɛ mbuɕne Kalabrîne.

---

*) Mɛ keta fjale Skɛndɛr-bɛgu d. m. â. sɛ ata visɛ jan te Ɑqipetarevɛt vjɛter, ne te cilat Hiroja i maâ, Tɛfta ɛ Ɑkodres âɛ ɕum te tjɛre kan liftuɛt mɛ Romaset âɛ i kan munde mɛ trimeni te maâɛ.

Πervεç ketynεj luftavε, Skεndεr-bεgu ka liftuεt εđε mε ca nga te paret ε tij, te cilet per đuratε εđε per paresi u kan baεkuεt mε Tyrqit đε kan liftuεt mε vλain ε vεte. Πeni nga keta eεte nipi i Skεndεr-bεgut, Hamza, i cili baεke mε Skεndεr-

Πe nga luftat ε Skεndεr-bεgut.

bɛgun iku nga Turqia ðɛ iɛtɛ dora ɛ gaðte ɛ Skɛndɛr-bɛgut. I dyti eɛte Mojsɛu te cilin Skɛndɛr-bɛgu ɛ dɛɛ tɛpɛr sɛ vλain ɛ vɛt. Si i mundi ðɛ keta ðɛ i beni te i falɛn, Suλtan Mɛhmɛti, biri i Suλtan Muratit' dyte, dergoj kundra Skɛndɛr-bɛgut, mɛ uɛteri te maðɛ, Baλaban-paɛen i cili iɛtɛ ɛqipetar ðɛ iɛ bete paɛa nga ɛkaku, qe kûr Tyrqit hyrne ne Stamboλ, Baλabani i pare hypka mi fortɛset (lɛâɛt) qytɛtit.

Bɛ kɛɛtu pas ɛum te tjɛra lufta, me 1467 pas Kriɛtit, Skɛndɛr-bɛgu u smû ðɛ vdiq i pamundun 63 vjɛtɛɛ plak ne Lɛɛ ðɛ ɛ rmuɛn (varosne) ne kiɛet Ɛeq-Kole*).

Has vdɛkjɛs Skɛndɛr-bɛgut, ne Ɛqipeni hyrne Tyrqit ðɛ Ɛqipenia u baɛkuɛ mɛ Tyrqine po guhen kuri s' ɛ haruɛn si ɛðɛ gakun nuk ɛ ndruɛn.

Fjalet ɛ ɛkroqetorevɛt te huɛj per Skɛndɛr-bɛgun.

Ne te perkohesmen Buλgariɛtɛ „Hɛriodiçesko Spisaniɛ“, XLIX, nga ɛ cila perkâeva ðɛ fjalen ɛ Skɛndɛr-bɛgut, nder ɛum te tjɛra fjale per Skɛndɛr-bɛgun, ɛkroqetori buλgar, zotenia Marko D. Baλabanof âote kɛɛtu:

„Nga te dequetit luftetare, ne Sinisit malevɛt me ɛɛkuλit' XV, te cilet ɛ ngritin fλamurin (bajrakun) per te ruejte lirîn ɛ memeðɛut, nga te pâmundunit, ne ate kohe tyrqe, dɛl ne ɛɛɛe, ne vɛnt te pare pa as qi dyɛim i pâtunduni trim i kombit Ɛqipetar Tɛorgi Kastrioti i cili eɛte i qohun neper giâ

*) Kûr hyrne Tyrqit ne Lɛɛ, ɛ dɛrmuɛkan vorin ðɛ u rembyɛkan cili mâ pare te marɛ qi cope nga kockat ɛ Skɛndɛr-bɛgut per mɛ mos ɛ zene plumbi.

istoriat nen ɛmenin Skɛndɛr-bɛg. Rɛzik i mađ ɛ rɛđoj ɡiđ Evropen, kur ɛrđne Tyrqit nga Azia ɛ nisne te ɡtiɛn ne dor mbrɛteniat ɛ vɛçanta t' Evropes. As ŋi komp, đɛ as ŋi mbrɛt s' guxoj te perpiqɛt mɛ trimeni ɛ burenî si Skɛndɛr-bɛgu mɛ Ɡqipetaret, i cili 24 vjɛt mɛ rend liftoj mɛ Tyrqit đɛ nuk i la te vɛne mâ tɛj po per dit i dobetontɛ đɛ i pakesontɛ. Skɛndɛr-bɛgu mɛ Ɡpipetaret nuk çuditi agal mbrɛtenet ɛ Evropes, te cilet i dergoŋin ɡum đuratɛ đɛ ɛ nɡatjɛtonin per trimenîn đɛ guximin qe kiɡ, po đɛ anmikun ɛ vɛt, Tyrqit, si ɛđɛ mbrɛtenit ɛ tynɛj: Suλtan Muratn' ɛ dyte đɛ te birin Suλtan Mɛhmɛtne, te cilet kerkoŋin pastaj paqɛ ɛ miqesi prɛj Skɛndɛrbɛgut. E râλa trimenî ɛ Skɛndɛr-bɛgut, ɛ cila u bê ɡkak te ɡpetojnɛ Evropa nga đoŋte ɛ tyrqɛt, ja bene ɛmenin te rojnɛ perjɛtɛ neper istoriat đɛ kenket ɡqipɛ, te cilat kumbuλɛjne me ɡiđ anet te Ɡqipenis.

Ɡkroŋetori Englɛz, *Ɡibboni*, đote keɡtu: „Πriɡjɛja ɛ Ɡqipenis, ɛ cila priɡjɛ nisi per ŋihɛrɛ pas vdɛkjɛs Skɛndɛr-bɛgut, ɛđɛ sot eɡte ɡtɛti i trimenis đɛ i nemit Skɛndɛr-bɛgut."

Ɡkroŋetori Englɛs, *Sir William Temple*, i cili numɛron trimat qe kan qen te zotte per te bajte kuror mbrɛti, po nuk ɛ kan bajte, zê ne goj đɛ Skɛndɛr-bɛgun.

Ne paređeŋɛt te *Historische Studie von Julius Pisko, K. u K. Vice-Consul und Leiter des K. u K. Oest-Ung-General-Konsulates in Janina. Wien K. u K. Hofbuchhandlung Vilhelm Frick 1894* per Skɛndɛr-bɛgun ɡkruɛn keɡtu.

„Γɛorɡi Kastrioti (Skɛndɛr-bɛgu) trimi i kombit Ɡqipetar, pâ dyɡim eɡte trimi mê i perdeɡuɛt sɛ te ɡiđ ne ɡɛkuλit te mjɛdisme. Smunt te ja

mbleðe mendeja neriut, se ni nerî, cili kuri nuk kâ pas mê teper se ca mîj neres nen urâenin e vet, âe ata te pa msuet ne ueterî, te qindrojne 24 vjet me rend âe perhere mundes, ueteris tyre e cila kurdoher e ka teperuet me eumic 10 e 20 here.

„Tiâ Evropa po driâej nga fuqia âe trimenia e tyret, te cilet pândaluet i mirnin viset, e agal me ni skon te âeut, ne Gqipeni, fuqia âe trimenia e tynej derâej e behej hî prej ni trimi te pamundun i cili me ni zgim i ndiste luftetetaret e vet âe i bente te guximoem. E teperta dituni lufte e Skender-begut, fjalebukuria e tij, mentte eâe trimenia, e naltesojn permî giâ trimat e kombevet tjere me çdo kohe".

*
* *

Has vdekjes Skender-begut, eum Gqipetâr kan munduet tâ epetojne Gqipenin nga âonet e Tyret po s' kan munde nga ekaku i pâbaskimit. Mâ te depuet nga keta jan: Gkodranet, Ali-Hasa, Gonleka, Silahdari eâe te tjere.

Gqipetaret te sotme nuke jan agal ata qe rojne ne Gqipeni, po eâe aqe kâ perjasta. Tri te katerta nga nerezia qe rojne ne Greqî, jan Gqipetare âe kuvendojne guhen eqipe, po quhen Greke nga ekaku i fêes (beses) âe nga ekaku qe nuk e dine istorin e vet. Sulotete, Idriotet e Speciotet, qe bêtîn Elladen, jane Gqipetare âe flasin eqip si eâe eum te tjere. Italin nuk e baskuetin Italjanet, po Gqipetaret e Italise me trimin eqipetar Garibaldi. Sôt-persot ne Italî kâ teper se 300,000 vete Gqipetare. Ho neper t' jerat vise te bôtes a pak ka? . . .

Gqipenia perhere ka qene puse (kajnak) tri-

mas âs fuse trimenis. Herveç se kâ lejte (linde) trima s njeres te mençem, per vethen, po sâs per kombs te tjere. Ca nga Gqipetaret qe kan punuet per kombs te tjere âs i kan nderuet jan: Itolemenet. Selefqinet, Kostandini i maâ qe nkrehi Konstantinopojen (Stamboâin), Tika, beu i Vlahise, Dora d' Istra, Qyprilite, Bajraktar-Mustafa-Hasa, Mehmet-Aliu, qe beni nenmbretenin s Egyptes, teper se 25 vezîre si sâs i tastiçmi, me mia pasaâare âs te tjere qe mbane sot Tyrqine, Garibaâdi, Hapa Klemani XI, Kardinaâ Aâbani, Teorgi Basta jenerali i imperatorit, Kont Djulet, Tomeos, qe nga mâ te medent mirbenes ne France âs i pari perkâyes i libres „Aristotele" (libra s msoqesit Aleksandrit maâ), Krispi, ministri i Italîs qi vdiq tasti spejte sâs sum te tjere.

Sikundra sihni vete, Aleksandri i maâ me Gqipetaret spetoj giâ Lindjen âs Herendimin nga âoqte s Herset, Skender-begu — Evropen nga Tyrqit, Garibaâdi me Gqipetaret s Italis baskoj Italîne âs sum te tjere. Po Gqipetarevet kus u kâ ndihe?— As njerî.

Bs kestu, liria s Gqipenîs do te vins apet prej Gqipetarevet, po lipset t' i leme me qe an ndarjet s grindjet, per maâestim s per lavda, s te baskohemi per ms kerkuet lirin s guhes vet s cila do t' na sjeâe qytetenim per ms rojte sâs na si giâ bota s qytetenuet. Fea s besa, si qe âam s' pari nuke jan tjater pê, pervec se fleta druni, te cilat per mot ndrŷsohen. Po gaku s guha si dejat âs palca s drunit, te cilat po i nxors, druni âahet âs s presen per te djege.

Herands lipset çdo sqipetar te serbejns fês vet

mε guhen ε vεt ε jo me gûh te huεj te cilen farε s'ε mεr vεθ, si εδε Zoti vεte.

Grεket, Francuzet, Italianet, Nεmcet, Γermanet, Ruset, Sεrbet, Buλgaret εδε θum te tjεre, jan te krεθtεne si εδε: Tyrqit, Πεrset, (Haxεmet) Tataret εδε te tjere — Muhamεdane, po te giđ i θerbεjne Zotit mε guhen ε vεt, ε jo si nεvε mε te huεj.

Bε kεθtu, ata Θqipetâre qe nuk don te θkruεjne ε te leçisen me guhet vεt, lipsεt εδε te mos ε kuvendojne. Ketynεj lipsεt te u pritεt guha qe te mos kihen mε sε te genεjne boten sε jan Θqipetar po te đeresin si gomâr.

FUNT.

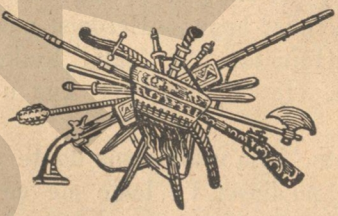

Nga ɕkaku qe qɛvɛria Tyrqɛ nisi t' i burgosin Cqipetaret qe ɕkruajne ɛ leçisin me ɣuhen ɕqipɛ uni nuke ɣuxova t' i ɕtypi ɛmenat te ndihmetarevɛt te kesaj librɛ. Po ne doni te dini, mâ te ɕumet jan Gɛge nga ana ɛ Gostivarit (Rɛkas).

BASH

ABECEJA QƐIП
L' ALFABET ALBANAIS
آرناؤدلسانى الفباسى
Τὸ 'Αλβανικὸν ἀλφάβητον.
Албанската азбука.

ɛqip	fren.	tyrq.	gerq.	buʎg.	ɛembeʎ
a	a	أ	α	а	ar
b	b	ب	μπ	б	bar
c	ts	تسه	τσ	ц	cap
ç	tch	چ	τσι	ч	çap
d	d	د	ντ	д	daɛ
đ	dh	ذظ	δ	Δ	đê
ɛ	é	أئه	ε	е	ɛđɛ
e	e	ا	n	ж	enɡeʎ
f	f	ف	φ	ф	frike
g	g	غ	γα	г	gale
ɡ	gh	ك	γε	гѭ	ɡarper
h	h	هح	χ	х	hale
i	i	اى	ι	и	i mire
j	y	ى	ι̯	й	jave
k	k	ق	κα	к	kaɛte
l	l	ل	λε	ль	laker
ʎ	lh	لل	λα	л	ʎambe
m	m	م	μ	м	meme

ɛqip	fren.	tyrq.	gerq.	buʎg.	ɛembeʎ
n	n	ن	ν	н	nate
ŋ	gn	نى	νι	нѭ	ŋɛri
o	o	او	ο	о	ore
p	p	پ	π	п	pule
q	q	ك	κε	кь	qɛpe
r	r	ر	ρ	р	rip
p	rr	رر	ῥῥ	рр	pap
s	s	س	σ	с	sy
ɛ	sch	ش	σι̯	ш	ɛoɛe
t	t	ت	τ	т	trim
đ	th	ث	θ	ѳ	đane
u	ou	او	ου	у	uđe
v	v	و	β	в	vađe
x	dz	دزه	ντζ	дз	xbađure
x	dj	ج	δζ	дж	xami
y	u	او	υ	ьу	yʎ
z	z	ز	ζ	з	zemere
ʒ	j	ژ	ζῖ	ж	ʒuʒuʎ

ABECEJA QCIII

L' ALFABET ALBANAIS

آرناؤدلسانی الفباسی

Τὸ Ἀλβανικὸν ἀλφάβητον.

Албанската азбука.

eqip fren.		tyrq.	gerq.	buâg.	eembeâ
a	a	أ	α	а	ar
b	b	ب	μπ	б	bar
c	ts	تس	τσ	ц	cap
ç	tch	چ	τσι	ч	çap
d	d	د	ντ	д	daɞ
đ	dh	ذظ	δ	Δ	đê
ɛ	é	أه	ε	е	ɛdɛ
e	e	ا	n	ж	enɒeλ
f	f	ف	φ	ф	frike
g	g	غ	γα	г	gale
ɒ	gh	ك	γε	гѣ	ɒarper
h	h	ح ه	χ	х	hale
i	i	ای	ι	и	i mire
j	y	ی	ι̯	й	jave
k	k	ق	κα	к	kaɞte
l	l	ل	λε	ль	laker
λ	lh	لل	λα	л	λambe
m	m	م	μ	м	meme
n	n	ن	ν	н	nate
ɳ	gn	نی	νι	нѣ	ɳeri
o	o	او	ο	о	ore
p	p	پ	π	п	pule
q	q	ك	κε	кь	qɛpe
r	r	ر	ρ	р	rip
p	rr	رر	ῥῥ	рр	pap
s	s	س	σ	с	sy
ɕ	sch	ش	σι̯	ш	ɕoɕe
t	t	ت	τ	т	trim
đ	th	ث	θ	ѳ	đane
u	ou	او	ου	у	uđe
v	v	و	β	в	vađe
x	dz	دز ه	ντζ	дз	xbađure
ɤ	dj	ج	δζ	дж	ɤami
y	u	او	υ	ьу	yλ
z	z	ز	ζ	з	zemere
ʒ	j	ژ	ζι̯	ж	ʒuʒuλ

BKSH

Kuston 1 frange (5 groš)

BKSH